

K R Á S A

N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

PODZIM/ZIMA 2011

ROČNÍK XI (53)

CHKO Broumovsko

**20 let Ekologické
poradny Veronica**

**Záchranné transfery
vodních měkkýšů**

O Ščúrnicí

**Ochrana
doupných stromů**

rok 2011 byl (mimo jiné) vyhlášen Organizací spojených národů Mezinárodním rokem lesů. Jenže jakých lesů? Lesů hospodářských, lesů divokých či snad lesů parkových? Málokdo nejen z ochránců přírody by řekl, že nemá rád les. Jenže každý si pod tím pojmem představuje něco úplně jiného, jak mimo jiné odkryly i opět eskalované spory kolem národního parku Šumava. Situaci na Šumavě stručně shrnuje v úvodníku profesor Bedřich Moldan, podstatné části z otevřeného dopisu, které k tomuto problému rozeslal začátkem srpna zainteresovaným osobám Český svaz ochránců přírody, naleznete na str. 35. Lesům se věnuje i dnešní rozhovor. „Les nepotřebuje ani tolik pomoci od člověka, les především pomáhá nám,“ říká v něm Mirek Janík, duchovní otec záchrany „bělokarpatského pralesa“ na Ščúrnicí. A jak vidí les třeba takoví dutinová ptáci? Nad tím se můžeme zamyslet při čtení článku Jarde Kolečka na str. 6.

I v zimě je les krásný. Tož neváhejte a vyrazte do lesa. Do toho, který zrovna vy považujete za ten nejkrásnější, nejlesovatější, prostě ten váš Les s velkým L.

Honza Moravec

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ZÁCHRANNÉ TRANSFERY VODNÍCH MĚKKÝŠŮ (L. BERAN)	2
	NEBOJTE SE MAPOVAT DOUPNÉ STROMY! (J. KOLEČEK)	6
	LÉTÁ VÁM V ZIMĚ PO BYTĚ NETOPÝR? (D. ZIEGLEROVÁ)	8
	NENECHTE ZAZDÍT NETOPÝRY (D. WEINFURTOVÁ)	9
	ŽIVÁ ZAHRADA	
	ŽIVÁ ZAHRADA NEPŘINÁŠÍ POTĚŠENÍ JEN JEJÍM OBYVATELŮM (P. N. STÝBLO)	10
	KRAJINA A LIDÉ	
	TESLÍNSKÝ BUK BYL OŠETŘEN! (L. TŮMA)	13
	CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST BROUMOVSKO DVACETILETÁ (P. KÖPPL)	14
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	KE DVACETINÁM EKOLOGICKÉ PORADNY VERONICA (J. MORAVEC) ...	18
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	NOVÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY V OBLASTI ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ (M. DAMOHORSKÝ, P. HUMLIČKOVÁ)	20
	NAUČNÉ STEZKY	
	NAUČNÁ STEZKA SUDSLAVICKÝ OKRUH (J. HROMAS)	22
	PRO DĚTI	
	NA HLADINĚ (P. ORÁLKOVÁ)	24
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	AKÁT VERSUS BŘÍZA	25
	ROZHOVOR	
	S MIROSLAVEM JANÍKEM NEJEN O ŠČÚRNICI	26
	ZELENÁ KARTA	
	ZA DOMÁCÍMI ZVÍŘATY A DO DRUHOHOR (P. SVOZIL)	28
	NAŠE ČINNOST	
	10. SETKÁNÍ ČLENŮ ČSOP (J. BORECKÁ)	30
	STÁŽE LEONARDO DA VINCI (S. BARTOŠOVÁ)	32
	STALO SE	34

FOTO NA OBÁLCE JAROSLAV KOLEČEK/k článku Nebojte se mapovat doupané stromy!

Krásna našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

podzim/zima 2011 – ročník 11. (53.)

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND
Michelská 5, 140 00 Praha 4
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: knd@csop.cz
web: http://www.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Stanislava Bartošová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Martin Dušek,
Jan Eichler, Jakub Hromas, Jan W. Jongepier, Pavel Pešout,
Ladislav Ptáček, Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval
(předseda), Václav Záruba

Tisk: TISKÁRNA PROTISK, s. r. o. České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 20. 11. 2011

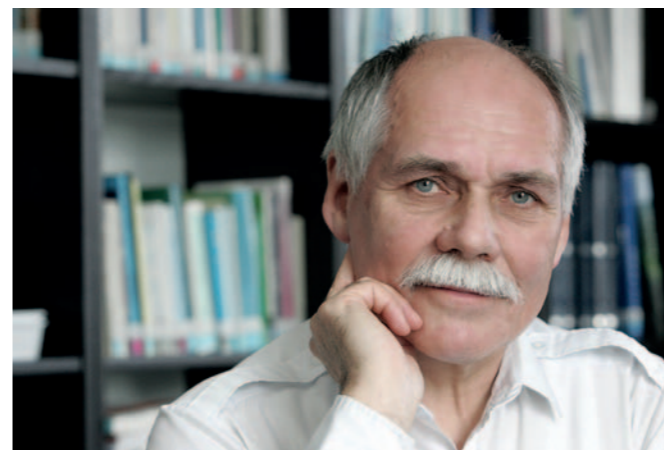
Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 15. 3. 2012.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

VÁŽENÍ PŘÁTELÉ!

Národní parky se považují za jakési vyústění, za nejvyšší formu snah o důslednou ochranu přírody, za území, kde je cílem a nejvyšší prioritou zachování co možná nedotčené původní přírody a umožnění spontánního průběhu přírodních procesů, pokud možno bez jakýchkoliv lidských zásahů. Z této zásady vycházela i základní představa při vyhlášení národního parku Šumava v roce 1991. Chtěli jsme využít historicky vzniklé situace, která – sice podivným způsobem a zvláštní shodou okolností – dospěla do stadia, kdy přírodní procesy na velmi širokém území hrály velmi důležitou roli. Proto zvítězila myšlenka na širokém území využít stávajícího stavu, dát přírodě a přírodním procesům šanci dále spontánně probíhat na unikátně velkém území.

Národní park Šumava je součástí širšího území, na jehož bavorské straně vznikl v roce 1970 národní park Bavorský les. Jeho území bylo podstatně menší, než je národní park Šumava, a zůstalo menší i po rozšíření v roce 1997. Byl od počátku koncipován jako území s převážně bezzásahovým režimem. Podobně, jako je tomu u nás a prakticky ve všech smrkových lesích v celé Evropě, se zde vyskytoval a vyskytuje kůrovec. Od počátku až do současnosti je jeho výskyt regulován jen v menší části parku, bezzásahové zóny jsou skutečně striktně ponechány přírodnímu režimu. Tento postup se neobešel a dosud neobchází bez kritiků, tím spíše, že podíl zasažené plochy lesů v Bavorsku je v současné době výrazně větší než na české straně Šumavy. Právě tamější zkušenosti ukazují, že široká veřejnost jen pomalu a postupně přijímá tyto základní myšlenky, správa parku však věnuje velké úsilí informování a postupnému vzdělávání veřejnosti. Významná je v této souvislosti poctivá práce a velká snaha novinářské obce. Zdůrazňuje se význam divoké přírody pro život moderního člověka, vysvětlují se principy základních přírodních procesů, důležitost biologické rozmanitosti, rostlin, živočichů i dalších živých tvorů, zároveň se ovšem neopomíjí rekreační, turistický a ekonomický význam parku. Všude je vidět obrovská snaha dosáhnout plně pod-

pory veřejnosti, bez níž se Bavorský les ani žádný jiný park na světě neobejde.

Prudce to kontrastuje se současnou situací na Šumavě, kde máme pocit, že současná správa parku konflikty přímo podněcuje. Jak jinak máme rozumět naprosto neadekvátnímu nasazení mimořádně velkých policejních sil, silným slovům různých politických představitelů, vzájemnému osočování, nesmyslné anketě předstírající, že jde o průzkum veřejného mínění, ale ve skutečnosti je dalším přiléváním oleje do ohně. Současný konflikt je obvykle prezentován jako boj o „zelenou Šumavu“. Samozřejmě je třeba chránit hospodářské lesy a majetky v okolí parku, avšak pro park samotný, i když na Šumavě je na převážné ploše kulturní les reprezentovaný smrkovými monokulturami, musí být stanoven režim odlišný, a to i za cenu, že zde kůrovec způsobí uschnutí značné části lesních porostů. Ovšem při jen trochu podrobnějším pohledu vidíme jasně, že toto je problém do velké míry zástupný.

Právě proto, že smrkové monokultury jsou zastoupeny na velké části parku, představují potenciálně velké ekonomické bohatství reprezentované dřevem. Zejména v současné době, kdy obecně roste poptávka po všech komoditách, dřevo nevyjímaje, a také jejich ceny, je otázka těžby dřeva a jeho zpeněžení na Šumavě velmi aktuální. Avšak ani potenciační spor o to, kdo a do jaké míry bude mít prospěch z těžby dřeva na Šumavě, není tím základním konfliktem. Tím je rozdílný názor na to, jakým směrem se má park jako celek ubírat, jak se má rozvíjet a kdo a jak o tom má rozhodovat. Současná legislativní úprava neposkytuje dostatečný základ pro jeho dostatečně jasnou formulaci. Proto je důležitá příprava a schválení zákona o Národním parku Šumava, který by měl stanovit všechny důležité rysy parku včetně vymezení jednotlivých zón a stanovení principu jejich managementu. Poslední slovo budou samozřejmě mít zákonodárci obou komor Parlamentu České republiky, avšak měli by na stůl dostat dokument velmi pečlivě prodiskutovaný na různých úrovních a s co nejširší účastí veřejnosti. Základní myšlenkou a prioritou národního parku Šumava přitom musí zůstat ochrana přírody a přírodních procesů. „Nechat přírodu jít svou cestou.“ V době technické civilizace, ve které žijeme, je divoká příroda stále větší vzácností a stále více lidí si jasně uvědomuje, že jejich vlastní život se bez takové přírody do budoucna nemůže obejít. ☞

Bedřich Moldan,
předseda čestné rady ČSOP

Záchranné transfery vodních měkkýšů

Důvodem je, že se jedná o větší živočichy, kteří jsou dobře viditelní a rozpoznatelní i pro amatérské ochránáře či rybáře a jejich hromadné úhyny jsou často velmi dobře patrné a občas i mediálně zajímavé. Objektívním důvodem pro záchranné transfery je fakt, že se jedná ve srovnání s ostatními měkkýši o dlouhověké živočichy. Zároveň čtyři druhy velkých mlžů patří mezi druhy zvláště chráněné.

Záchranné transfery doposud většinou probíhají víceméně živelně a neorganizovaně a byly obvykle prováděny různými nevládními organizacemi (zejména ČSOP), a to jak dobrovolně, tak i na zakázku různých subjektů (např. podniky Povodí), které měly toto opatření mnohdy uloženo orgánem ochrany přírody. Bohužel často zřejmě docházelo vlivem neodbornosti provádějících subjektů k vysazení na nevhodné

Transfery vodních měkkýšů z biotopů určených ke zničení či ještě častěji z biotopů, kde došlo či dojde nějakým antropogenním zásahem ke změně životních podmínek pro měkkýše, se týkají zejména velkých mlžů – velevrubů, škeblí, příp. perlorodky.

TEXT LUBOŠ BERAN

lokality (výběr vhodných lokalit je v řadě případů obtížné i pro odborníky) a občasné i k záchraně nepůvodního druhu škeblice asijské, a tím ke zmaření veškerého snažení. Provádění opatření i nadále je žádoucí, je však nutné nechat odborně posoudit především naložení se získanými jedinci, a to by mělo být ošetřeno již v opatřeních orgánů ochrany přírody.

Kdy nařídít záchranný transfer?

Osídlení lokality zejména velkými mlži, kteří jsou ve svém vývoji vázáni na vybrané druhy ryb, je výsledkem spolupůsobení řady faktorů a úspěch případného transferu zejména na nové lokality je značně diskutabilní. Z výše uvedených důvodů by měl být záchranný transfer vždy až tou poslední možností po vyčerpání všech pokusů o zachování jejich biotopu. Rozhodně jej nelze považovat za vhodnou alternativu (kompenzaci) ke zničení biotopu, popř. k výrazným škodlivým zásahům do těchto stanovišť. V popředí zájmu orgánů ochrany přírody musí vždy být ochrana celých biotopů, nikoliv ochrana individuů.

Jaké druhy?

K záchrannému transferu obvykle přistoupíme zejména v případě velkých mlžů. Důvodů je několik a byly již zčásti zmíněny. Z pěti v současnosti zvláště chráněných druhů měkkýšů patří čtyři – perlorodka říční, velevrub tupý, velevrub malířský, škeble rybničná – mezi velké mlže (další čtyři druhy velkých mlžů – 1 zavlečený, 1 běžný, 2 uvedené v červeném seznamu – jsou nechráněné, ale v některých případech obtížně odlišitelné od druhů chráněných). Jedná se o větší živočichy, kteří jsou dobře viditelní a jejich hromadné úhyny jsou často velmi dobře patrné. Také se ve srovnání s ostatními měkkýši jedná o dlouhověké živočichy, jejichž populace se obnovují pomaleji než populace například plžů.

U ostatních měkkýšů je zejména vzhledem k jejich krátkověkosti záchranný transfer víceméně zbytečný, respektive jeho případné použití je vhodné pouze u některých vzácných či ohrožených druhů uvedených v nejvíce ohrožených kategoriích červeného seznamu. Jediný v současnosti zvláště

Škeble se po vypuštění nádrže stávají snadnou kořistí různých živočichů.

FOTO: LUBOŠ BERAN

chráněný (a zároveň evropsky významný) druh – svinutec tenký – se vyskytuje pouze na několika lokalitách a pro laika je k nerozeznání podobný jiným běžným druhům. Proto by o případném transferu jiných měkkýšů měl rozhodnout odborník, neboť jinak by transfer mohl způsobit více škody než užítka (např. transfer invazních nepůvodních druhů).

V jakých případech?

K záchrannému transferu přistupujeme v případě, že je to jediná možnost, jak zachránit jedince před uhynutím. Prvním a nepříliš častým případem je plánované zničení lokality. To dnes připadá v úvahu při různých stavbách (např. silnic či dálnic). Zde je odlov resp. sběr vodních měkkýšů jedinou možností, jak zachránit alespoň část populace před úhynem. Dalším, mnohem častějším případem, jsou úpravy lokality. U stojatých vod je to nejčastěji odbahnění a u tekoucích prohrábka koryta či jiné úpravy. Při takovém zásahu by naprostá většina jedinců uhynula, ale po ukončení zásahu je lokalita obvykle opět vhodná pro jejich existenci. Posledním a asi nejčastějším případem je pouhá manipulace s vodní hladinou (výlov rybníka, pokles vody v jezové zdrži při pravidelné údržbě atd.). Zde je situace nejsložitější. Je totiž nutné odhadnout, zda případné přemístění měkkýšů nezpůsobí větší škody než jejich ponechání na místě. První, co musíme vědět, je, jak dlouho budou měkkýši na suchu. Dalším významným faktorem je počasí. Obecně lze říci, že za mrazivého počasí dochází k úhynu měkkýšů velmi rychle (v řádu několika hodin). V případě naopak velmi teplého a suchého počasí (teploty nad 25 °C) lze předpokládat úhyn v řádu několika málo dní. Příznivější situace je, pokud k vypuštění či poklesu hladiny vody dojde v chladném a deštivém období (ideálně podzim). Zde je velká šance, že měkkýši přežijí nejenom několik dní, ale v případě zvodnělého prostředí (např. bahno) a ještě lépe při možnosti zahrabání se do tohoto sedimentu i několik týdnů. Na základě výše uvedeného je nutné rozhodnout, zda k transferu přistoupit, či nikoli.

Zmínit je nutné ještě skutečnost, že někdy dochází pouze k částečnému poklesu hladiny vody (např. přehradní nádrže). Za předpokladu, že má pokles trvat déle než několik dní, je vhodné odpouštět vodu velmi pomalu (méně než 15 cm za den). Řada měkkýšů, respektive velkých mlžů dokáže na zvolný pokles reagovat aktivním přesunem do větších hloubek.

Kam s nimi?

Existují prakticky 2 základní varianty. První je přemístění mlžů mimo stávající lokalitu. To je nutné, pokud má dojít k úplnému zničení (likvidace např. nějakou stavbou) a nebo dojde k takovým úpravám, které na nějakou omezenou dobu znemožní existenci populací měkkýšů, resp. velkých mlžů (odbahnění rybníků, prohrábka koryta vodního toku). Pak je nutné nalézt vhodnou lokalitu, kam budou populace velkých mlžů přemístěny, a to buď dočasně (zpětné vysazení na původní lokalitu), či trvale. Vcelku jednoduché je to v případě tekoucích vod. Zde je nejvhodnějším a prakticky jediným akceptovatelným řešením vysazení do jiné (co nejbližší) části toku, a to do podobných mikrohabitátů (obdobná hloubka, typ sedimentu atd.). Při výběru náhradní lokality je nutné důkladně zvážit, zda přesazení provést do úseku proti, či po proudu. Vysazení proti proudu je výhodnější z pohledu eliminace možného dotčení úpravami v dolní části toku (např. zakalení) a zároveň také může pomoci k zpětnému obsazení úpravami dotčeného úseku. Naopak může být méně výhodné z pohledu vhodnosti biotopu – v našich vodních tocích obvyk-

Dvojice lastur vlevo nahoře škeble říční, vpravo nahoře škeble rybničná, vlevo dole škeblička plochá, vpravo dole škeblice asijská.

FOTO: STANISLAV KREJČÍK

FOTO: STANISLAV KREJČÍK

Dvojice lastur vlevo nahoře velevrub nadmutý, vpravo nahoře velevrub malířský, vlevo dole perlorodka říční, vpravo dole velevrub tupý.

FOTO: LUBOŠ BERAN

Při snaze uniknout před klesající hladinou vytvářejí velcí mlži „cestičky“, podle kterých je lze snadněji najít. V případě bahnitých sedimentů často preferují pouze zatažení do bahna a pak nejsou ani velké škeble prakticky viditelné.

FOTO: JAN MORAVEC

původní lokalitu poté, co pominou příčiny transferu, samozřejmě za předpokladu, že nedojde k výrazné změně biotopu. Zpětné vysazení by se mělo dít do obdobných mikrohabitátů (hloubka, typ sedimentu), ze kterých byli mlži odebráni. Pokud dojde k zpětnému vysazení mlžů v řádu několika dnů až týdnů, je možné přechovávat mlže kdekoli, kde jsou vhodné podmínky i pro ryby – např. sádky. Na delší dobu a při nižším počtu jedinců lze použít u průtočných rybníků okolní ústí vodního toku do rybníka (pokud se jedná o nízký počet, lze tam přesazené jedince ponechat i trvale).

Další variantou je pouze zhoršení podmínek (obvykle přechodné) na části lokality, způsobené nejčastěji manipulací s vodní hladinou (jezové zdrže vodních toků, přehradní nádrže). Pokud se rozhodneme (viz kapitoly výše) k přemístění jedinců z obnažených ploch, tak je přemísťujeme pouze o několik metrů, které je dělí od vodní hladiny. Samozřejmě je přesazujeme teprve po zjištění, kam až hladina vody poklesne, a to cca 25-50 cm pod tuto hladinu. Ideální je, pokud je dno co nejméně sklonité a s takovým typem sedimentu, který umožňuje velkým mlžům aktivní pohyb, aby se mohli sami aktivně přemísťovat (po návratu vodní hladiny na původní hladinu, na pro ně vhodnější místa atd.).

Jak na to?

Za předpokladu, že dospějeme k rozhodnutí o nezbytnosti záchranného transferu, tak ho také musíme provést. Co k tomu potřebujeme? Pokud mlže jen přemísťujeme z obnažených do zavodněných částí, tak nám postačí holínky (ještě lépe brodicí kalhoty – prsačky) a nějaké kbelíky. Za předpokladu transferu na větší vzdálenost potřebujeme minimálně ještě přepravní prostředek (auto, loď) a větší přepravní nádoby. Mlže přepravujeme v nádobách zásadně bez vody.

Z každého transferu bychom měli provést zápis obsahující údaje o místě odběru a místě vysazení a počty jedinců jednotlivých druhů. Důležitou součástí zápisu by měla být fotografická dokumentace (náhradní lokalita, fotografie vybraných jedinců velkých mlžů) pro případnou revizi odborníkem. Autor tohoto příspěvku je k dispozici na adrese lubos.beran@nature.cz nebo lubos.beran.krivenice@seznam.cz. ☒

Autor je zoologem Správy CHKO Kokořínsko, zaměřuje se na vodní měkkýše.

le platí, že čím níže po proudu, tím je více možností pro výskyt velkých mlžů (s výjimkou perlorodky a s výjimkou okolí ústí výraznějších bodových zdrojů znečištění). Vhodné je provést před transferem průzkum potenciálně vhodných lokalit zaměřený na vyhledání vhodných mikrohabitátů a také populací velkých mlžů. Vysazení je pak vhodné provést na místa, kde se již vyskytují příslušníci jednotlivých druhů mlžů. Velmi vhodné je v případě velkých mlžů provést vysazení přenesených mlžů do skupin (agregaci). Důvodem opatření je větší pravděpodobnost oplození. Za předpokladu nemožnosti vysazení do stejného vodního toku lze výjimečně uvažovat o vysazení do jiného, co nejbližšího toku a pochopitelně ve stejném povodí. Pokud se zde nevyskytují přesazované druhy, je nutné provést i ichtyologický průzkum původní a náhradní lokality. Přesazení je nutné do vodního toku s obdobnou rybní obsádkou (určité druhy ryb jsou hostiteli larválních stadií určitých druhů velkých mlžů). Za předpokladu, že došlo k přesazení jedinců do navazujícího úseku toku a mezi původní a náhradní lokalitou nejsou přítomny bariéry zabraňující migraci ryb, je vhodné provést přesazení jako trvalé, příp. kombinaci přesazení trvalého a dočasného, tzn. přemístit zpět pouze část přesazené populace (opět do agregovaných skupin).

Mnohem složitější je hledání náhradní lokality v případě stojatých vod. Zde je nutné pokusit se nalézt co nejbližší lokalitu ležící ve stejném povodí, ideálně na stejném vodním toku a zároveň takovou, která obsahuje obdobné mikrohabitáty jako nádrž původní a má i obdobný původ (rybník – rybník, pískovna – pískovna, tůň – tůň). Pokud se vyskytují stejné druhy mlžů, je vhodné dosadit přesazované jedince do míst výskytu stávající populace. Pokud se stejné druhy mlžů nevyskytují, je i zde ze stejného důvodu jako u vod tekoucích nutné provést ichtyologický průzkum. Pokud by se v náhradní lokalitě vyskytovaly jiné druhy ryb než na lokalitě původní, mohlo by dojít postupně k zániku celé přesazené populace. To vše platí, pokud by se mělo jednat o přesazení trvalé. U stojatých vod je však často vhodnější provést zpětné vysazení na

Kritická poznámka k záchranným transferům

Záchranné přenosy (transfery) lidskou činností bezprostředně ohrožených živočichů zjevně v České republice probíhají dnes a denně. Bohužel, to je tak všechno, co se o nich s jistotou dá napsat. Přesto, že vesměs podléhají udělení výjimky ze zákona na ochranu přírody, jejich četnost u nás zřejmě nikdo neviduje.

Koneckonců, a to je horší, podle mých aktuálních zkušeností neviduje nikdo ani jejich výsledky a kvalitu provedení. Organ ochrany přírody si sice běžně podmíní provedení kdejakého zásahu do krajiny předchozím uskutečněním záchranného transferu, zda a hlavně, jak ho investor zajistil, už však věčně přetížený úředník nezkontroluje. V tom lepším případě se spokojí alespoň s podáním písemné zprávy, ale v mnoha rozhodnutích, která jsem na toto téma viděl, chyběla i tato nezákladnější podmínka.

Jedinou kontrolní roli mohou snad sehrát místní lidé, resp. občanská sdružení, pokud se o takové akci včas dozvědí.

Kolik transferů tedy u nás proběhne a co se při nich přenáší, se nedozvíme. Ani v ČSOP si taková data neshromažďujeme. Světlou výjimkou je pokus o evidenci rizikových míst křížení tahových cest obojživelníků se silničními komunikacemi na webu www.csop.cz/akcezaba. Ve spolupráci s AOPK ČR se

Záchranné transfery živočichů v letech 2008–2010 provedené záchrannými stanicemi Národní sítě záchranných stanic

	2008	2009	2010
Savci (z toho netopyřii)	845 (838)	838 (830)	686 (681)
Ptáci	136	81	61
Plazi	22	36	20
Obojživelníci	8 044	17 363	10 593
Hmyz	0	4 (mraveniště)	0
Korýši	0	40	30
Měkkýši	16 020	62 039	23 028

před lety povedl vytvořit tento zajímavý web a naplnit ho daty. Žel, v poslední době počáteční aktivita opadla a web pomalu zastarává. Další dostupná evidence transferů je vedena v rámci Národní sítě záchranných stanic, ale ta eviduje pouze aktivity stanic, což postihuje jen malý zlomek z předpokládaného rozsahu záchranných transferů.

Otázkou s mnoha otazníky je pak také sama metodika provádění záchranných transferů. U některých skupin živočichů více či méně uznávaná metodika jejich transferů existuje (obojživelníci, mraveniště, aktuálně i vodní měkkýši), u jiných (ptačí hnízda, raci, plazi) zcela chybí. Také je možné, že úmyslně nebyla publikována právě proto, aby pak záchranné transfery neprováděl každý, a to i v případech, kdy nebyly vyčerpány jiné možnosti záchrany. Záchranný transfer, pokud ho lze naplánovat, je vždy nutné brát v potaz až jako to nejposlednější a nejméně vhodné z možných řešení. Mnohdy však stojíme před nutností provést okamžitý a předem neplánovaný

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

transfer (kolonie netopyřů v poraženém stromě, hnízdo motáka v sečeném poli, mlži v náhle vypuštěném rybníce, raci při ekologické havárii...). Pak je klíčová nejen dostupnost lidí ochotných okamžitě pomoci, ale i dostupnost správné metodiky, jak pomoci efektivně.

Jsem přesvědčený a současná praxe tomu napovídá, že publikace komplexně a podrobně pojednávající o nutných parametrech úspěšnosti transferů jednotlivých druhů či skupin druhů živočichů, kterou by měl k dispozici investor při rozhodování o svém záměru, úředník při rozhodování o transferu a jeho podmínkách i osoba, která bude transfer realizovat, tady zcela jednoznačně chybí. Současný stav – tedy nic či jen sporadicky publikované články v různých téměř neveřejných publikacích či na různých seminářích si předávané informace – škodí živočichům, úředníkům i nám ochranářům. ☒

Petr N. Stýblo (petr.styblo@csop.cz)

FOTO: PATRIK SLÁMA

FOTO: MICHAL HYKEL

Nebojte se mapovat doupné stromy!

V minulých dvou číslech KND jsme psali o významu odumírajících stromů a mrtvé dřevní hmoty zejména v našich zahradách. K tématu se vrátíme i v tomto vydání – tentokrát z pohledu významu doupných stromů v lesích.

TEXT JAROSLAV KOLEČEK

Odumírající a mrtvé stromy, stojící či padlé, jsou nepostradatelnou součástí lesních i nelesních ekosystémů a jejich úloha v přírodních procesech je nezastupitelná. Mrtvé dřevo poskytuje místo k životu, úkryt a zdroj potravy pro celou řadu jak hojných, tak vzácných a ohrožených druhů organismů. Z dutiny ve stromě na nás může při procházce lesem vykouknout nejen strakapoud či sýkorka, ale také vzácný sýc rousný nebo holub doupnák. Při troše štěstí se nám může podařit objevit plchy, myšice, veverky nebo dokonce kolonii netopýrů. Odumírající stromy jsou však nezbytně důležité také pro houby, lišejníky a mnohé bezobratlé (zejména brouky). I když se to na první pohled nezdá, mrtvé dřevo je tak doslova plné života. Nezastupitelnou roli má však také při koloběhu látek v přírodě a funguje jako vynikající substrát a zásobárna živin pro růst nových rostlin. Přestože bylo prokázáno, že má odumřelá dřevní hmota v přírodě nesporný význam, došlo v uplynulých desetiletích k značnému poklesu jejího zastoupení v krajině. Náhradní opatření jako např. ptačí budky bohužel nedokážou přirozeně vzniklé dutiny a zejména další funkce odumřelého dřeva nahradit (navíc některé druhy ptáků budky vůbec nepřijmou). Mapování a ochra-

na odumírajících či mrtvých stromů v našich lesích je tedy více než žádoucí.

Pověry

O odumřelých stromech koluje řada pověr, které se nezakládají na pravdě. Jednou z nejrozšířenějších je tvrzení, že mrtvé dřevo je líhništěm nejrůznějších škůdců. Opak je však pravdou, protože organismy, které mohou způsobit odumření stromu, a tudíž i možné ohrožení pro zdravé stromy, již na odumřelém nebo mrtvém stromě nena- leznou podmínky vhodné pro svou další existenci.

Mnoho lidí považuje stojící odumřelé stromy za nebezpečné. V lese zpravidla není problémem ponechat stromy, u nichž je riziko škody v případě pádu minimální, a potencionálně nebezpečný strom (např. při turistické stezce) pokácet, příp. následně ponechat ležet. Mimo les lze často v případě možného nebezpečí strom pomocí odborného zásahu upravit (provádí i některé ZO ČSOP). Je však třeba zdůraznit, že zejména v lesních porostech může za určitých okolností spadnout jakýkoli strom, takže přehnané obavy ze „souší“ nejsou namístě.

Někomu může mrtvý strom přijít neestetický. Obrazem či fotografií lesního zátiší s torzem stromu porostlým kober-

ci mechu se však většina z nás pokochá. I tento argument je tedy lichý.

Trocha historie

Již konference o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru v roce 1992 zdůraznila význam mrtvého dřeva pro stabilitu lesních ekosystémů. V řadě zemí (např. ve Švédsku) následovala vzdělávací kampaň s cílem zvýšit povědomí veřejnosti o této problematice. V návaznosti na jihoamerický summit vznikla v roce 1993 značka pro produkty šetrného lesního hospodaření FSC (Forest Stewardship Council). Výrobky ze dřeva označeného certifikátem FSC pocházejí z lesů, v nichž je mj. ponecháváno určité procento odumřelé dřevní hmoty.

Protože je význam odumřelé dřevní hmoty v přírodě znám již dlouho, patřilo značení doupných stromů již mezi aktivity našich prvních ochránářských organizací. Dodnes lze v některých regionech najít v lesích cedulky s nápisy „Doupný strom“ a informacemi, které mají přesvědčit dřevorubce o ponechání stromu na dožití. V posledních dese-

ti letech se do „novodobého“ mapování a značení doupných a odumírajících stromů nezávisle na sobě zapojila ve spolupráci s Lesy České republiky řada jednotlivců a organizací. Dobrovolné mapování na větším území ve spolupráci s lesními správami tak probíhalo např. na Rakovnicku (ROS Fénix), Břeclavsku (ZO ČSOP Břeclav) a jinde. O něco později, v roce 2007, začala realizovat první velké projekty financované přímo LČR Pobočka České společnosti ornitologické na Vysočině, dva roky na to zahájil ve spolupráci s lesní správou v Bystřici pod Hostýnem mapování v Hostýnských vrších i Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO. Počínaje rokem 2009 je dříve dobrovolné a pouze doporučené mapování doupných stromů součástí aktivit, na které lze žádat o podporu v rámci programu Ochrana biodiverzity financovaného LČR a MŽP. V prvním roce byly podpořeny dva pilotní projekty (ZO ČSOP Břeclav a Sezimovo Ústí), v roce 2011 se do VŘ přihlásilo již celkem osm projektů! Mapování doupných stromů provádí podle možností také pracovníci jednotlivých lesních správ. Spolupráci s ochránci přírody však zpravidla vítají.

Jak na to?

Pokud se rozhodnete do mapování pustit, je nezbytné v prvé řadě kontaktovat vlastníka pozemků (hospodářský subjekt), na kterých chcete projekt realizovat, dohodnout podmínky značení – zejména způsob značení a počet ponechaných stromů (zpravidla lze označit 5–10 stromů/ha). Nejvhodnější je společně zvolené porosty navštívit a dohodnout detaily mapování přímo v terénu. Pro značení by měly být přednostně s použitím lesnických porostních map vybírány nejstarší porosty a porosty, v kterých je v nejbližších letech plánována těžba. Vlastní značení nelze z bezpečnostních důvodů provádět v bezprostřední blízkosti turistických tras a frekventovaných lesních cest, elektrického vedení, staveb apod. V místech, kde je to možné, se ukázalo jako vhodné praktikovat skupinový výběr, avšak rovnoměrně rozložený po ploše.

Pozornost věnujeme nejen stromům s dutinami, ale také stromům s počínající hnilobou, v nichž se dutina teprve začíná tvořit, odumřelým stro-

FOTO: JAROSLAV KOLEČEK

mům, pahýlům a spadlým kmenům. Dále je žádoucí značit stromy s hnízdy větších a vzácnějších druhů ptáků (např. čáp černý, dravci, krkavec). Značení lze provádět celoročně, v porostech s bohatě vyvinutým keřovým patrem (např. lužní lesy) je vhodnější mapovat ještě před plným olistěním. Stromy značíme ihned po jejich objevení trojúhelníkem světle modré barvy o délce strany nejméně 12 cm (větší značky vydrží déle) ve výšce cca 130 cm nad zemí. Počet a vzdálenost trojúhelníků na stromě závisí na jeho obvodu (nejčastěji 2–3). Alespoň nad jeden trojúhelník napíšeme pořadové číslo v rámci lesního dílce. Před nátěrem je potřeba očistit a ohladit kůru. Značky umísťujeme pokud možno na místa, která budou chráněna před vlivy povětrnosti. Ke značení lze použít syntetickou univerzální vrchní barvu na natírání štětce. Barvu již neředíme (silnější vrstva hustší barvy déle vydrží a méně stéká) a nátěr po chvíli opakujeme. Alternativně lze používat rychleschnoucí akrylátové spreje na dřevo. Označené stromy zakreslujeme do lesnických porostních map v měřítku 1:10 000 (měl by zajistit vlastník nebo hospodářský subjekt) nebo podrobnějších, lze doplnit souřadnicemi GPS.

V průběhu mapování doporučujeme být v kontaktu s revírníkem a po skončení prací lokalitu znovu navštívit a zkontrolovat stav označených stromů a nátěru a v případě nutnosti značení obnovit. Dbáme na to, aby se způsobem značení stromů byli obeznámeni pracovníci těžařské firmy a aby hospodářský subjekt dostal výstupy z mapování. V dalších letech je kromě stavu

značení možné kontrolovat např. obsazenost dutin živočichy (obsazená dutina je názorným příkladem smysluplnosti mapování).

Co se zatím podařilo

Díky projektům organizací zabývajících se mapováním doupných a odumírajících stromů byly v uplynulých letech v ČR k dožití a rozkladu zachovány tisíce stromů, které tak poskytly útočiště i potřebné živiny mnoha druhům organismů.

Vlastní mapování a značení stromů v terénu je aktivita za normálních okolností zpravidla poměrně nenáročná. Některé organizace tudíž do mapování s úspěchem zapojily i děti a mládež ze zájmových kroužků, příp. další zájemce z řad širší veřejnosti. Na procesech souvisejících s rozkladem dřevní hmoty lze názorně vysvětlit koloběh látek v přírodě, potřebu zachování živin v půdě apod.

V neposlední řadě pomáhají mapovací projekty navázat, resp. zlepšit komunikaci mezi ochránci přírody a lesníky. Spolupráce pak často pokračuje i na dalších projektech. A to je dobře.

Podrobná metodická doporučení najdete na webu ČSOP nebo vám je, příp. další studijní materiály rád na vyžádání zašle autor. Za aktivní spolupráci při sestavování metodiky mapování patří velké poděkování zejména V. Kodetovi, F. Krausemu, M. Tichaiovi a M. Vymazalovi.

Autor je garantem programu ČSOP Podpora hnízdních možností ptáků v lesích. Kontakt – j.kolecek@email.cz

FOTO: JAROSLAV KOLEČEK

Létá vám v zimě po bytě netopýr?

FOTO: PATRIK SLÁMA

Blíží se zima a s ní další období zimního spánku netopýrů. Bude se opakovat loňská situace? Zima 2010–2011 se vyznačovala nebývalým počtem nálezů netopýrů v bytech a dalších částech budov. Nárůst se projevil zejména ve velkých městech, jako je Praha, Brno, Ostrava nebo Liberec.

TEXT DAGMAR ZIEGLEROVÁ

Řada lidí zmateně volala, že mají v bytě živého netopýra a neví proč, když by měl spát hlubokým zimním spánkem. Celkově přijala Národní síť záchranných stanic uplynulou zimu 1433 netopýrů, což byl oproti zimě 2009–2010 nárůst o 127 %. Nejčastěji přijímanými druhy byli netopýr rezavý, netopýr pestrý a netopýr hvízdavý.

Proč se v zimě nachází tolik probuzených netopýrů ve městech? A proč se jejich počet zvyšuje? Pravděpodobně jde o celý komplex příčin. Nelze přehlédnout fakt, že ve městech žije mnoho lidí a pravděpodobnost, že zvíře v nesnážích naleznou, je zde tedy daleko vyšší než např. v lese. Na základě našich zku-

šeností se záchranou netopýrů v Praze a blízkém okolí však soudíme, že jednou z příčin může být i zateplování paneláků.

V přírodě netopýři zimují kromě podzemních prostor nejčastěji v dutinách stromů nebo ve skalních štěrbinách. Nepříznivé období roku přecházejí bez potravy v zimním spánku (hibernaci). V této době zpomalí svůj metabolismus, sníží tepovou frekvenci, počet dechů i tělesnou teplotu. K tomu potřebují úkryt, ve kterém je především stálá teplota v rozmezí přibližně od 2 do 10 °C a dostatečná vzdušná vlhkost. O tyto úkryty netopýři stále přicházejí – např. vinou masivního kácení starých „nebezpečných“ stromů, ve kterých se však právě vyskytují dutiny, v nichž netopýři rádi zimují. Náhradní úkryty pak nacházejí často v panelových domech. Většinou obyvatelé těchto domů ani netuší, že jejich netopýři sousedé mají úkryt třeba jen několik centimetrů od jejich bytu. V současné době zjišťujeme, že těchto úkrytů je daleko více, než jsme si mysleli.

Znalost získávají netopýři učením. Většinou využívají stejné úkryty po mnoho let. Ztráta úkrytu způsobená např. uzavřením štěrbin při zateplení panelového domu může proto netopýry rychle přivést do nesnáží, zejména pokud přijde zima náhle jako v loňském roce. Netopýři musí rychle nalézt nové místo k zimování, jinak uhynou. Podobná situace nastává také během zimy při velkých výkyvech venkovních teplot (při oteplení, kdy úkryt ve dne ohřeje paprsky slunce, zatímco v noci mrzne, či naopak za silných mrazů, kdy topná tělesa bývají rozpálena na maximum a proud teplého vzduchu stoupající z pootevřených oken zvyšuje teplotu v jejich okolí), které se projeví změnou mikroklimatu v úkrytu. Tehdy se netopýři mohou probudit ze zimního spánku a snažit se přemístit do jiného úkrytu s příznivější teplotou. A to jsou pravděpodobně právě ty okamžiky,

kdy vlétnou otevřenou ventilačkou, větrákem či dveřmi do budovy.

Netopýrům, nalezeným takto v období zimního spánku (obvykle od poloviny listopadu do konce března; liší se podle klimatických podmínek v konkrétním roce, podle regionu i podle druhu), je nutné vždy poskytnout odbornou pomoc. Je třeba, aby konkrétní případ posoudil odborník, který provede „zdravotní prohlídku“ nalezeného zvířete a podle aktuální kondice rozhodne, zda je možné ho vypustit (to může být vhodné na začátku nebo na konci období hibernace; vypuštění v období, kdy dostupný hmyz nepokryje energetickou potřebu nutnou k létání, vede k úhynu zvířete totálním vysílením) nebo zda je třeba umožnit

ZVÍŘE V nouzi

Veřejná sbírka na podporu záchranných stanic má za sebou další tříleté období. Vybráno bylo za tu dobu 2 024 318 Kč, záchranným stanicím bylo rozděleno 1 936 706 Kč (rozdíl tvoří nezbytné režijní náklady sbírky, jako bankovní poplatky či vedení účetnictví).

Po dvouměsíční pauze, potřebné k vyúčtování sbírky a schválení jejího pokračování, bylo začátkem října konto sbírky opět otevřeno. Své dary na provoz záchranných stanic pro handicapované volně žijící živočichy můžete tedy opět posílat na účet č. 33553322/0800. Blíží informace o sbírce i záchranných stanicích získáte na www.zvirevnouzi.cz.

mu dokončení hibernace v odpovídajících podmínkách v náhradním zimovišti. V mnoha případech jsou nalezení netopýři zranění, vysílení, dehydratováni, znečištěni nejrůznějšími látkami a potřebují veterinární ošetření a intenzivní péči v záchranné stanici.

Pokud vám tedy do bytu v zimě zaleťte netopýr, volejte nejbližší záchrannou stanici. Kontakty naleznete na webových stránkách www.zvirevnouzi.cz. Autorka je předsedkyní ZO ČSOP *Nyctalus* Kontakt – Zieglerova.D@seznam.cz

V souvislosti s úbytkem přirozených typů úkrytů nacházíme netopýry stále častěji v nejrůznějších lidských stavbách. Tento trend platí především pro panelová sídliště.

TEXT DITA WEINFURTOVÁ

Původně se jedná o štěrbinové druhy netopýrů využívající v přirozených podmínkách stromové dutiny a skalní štěrbinu. Netopýři v panelových domech využívají štěrbinu mezi panely, větrací otvory, štěrbinu za izolací, škvíry pod vodorovnou střechou apod. V těchto úkrytech se objevují nejen v období přeletů, ale mohou zde i zimovat nebo sídlit celé reprodukční kolonie.

Revitalizace panelových domů, které v posledních letech masivně probíhají, jsou pro tyto druhy velkou hrozbou. Při velkoplošných stavebních úpravách, kdy jsou často zcela zaslepeny veškeré štěrbinu i ventilační otvory, dochází nejen k ničení samotných úkrytů, ale často také k přímé likvidaci netopýrů, kteří po uvěznění v těchto úkrytech masově hynou.

Výskyt netopýrů lze očekávat prakticky na všech sídlištích, kde se dosud nachází panelové domy s potenciálními úkryty – štěrbinami a průchozími větracími otvory. Díky skrytému, nočnímu způsobu života však přítomnost těchto živočichů snadno uniká pozornosti, což je hlavní problém ochra-

Průlezná dřevocementová budka pro netopýry. Nahoře: netopýr hvízdavý.

FOTO: ZELENADOMACNOST.COM

Nenechte zazdít netopýry!

ny netopýrů při přestavbách domů. Vhodné postupy a technická opatření, jak minimalizovat tyto negativní dopady na netopýry, jsou známy a na řadě lokalit již aplikovány. Pro jejich efektivní plánování jsou však vždy nezbytným předpokladem relevantní informace o výskytu netopýrů v domech, kde mají být stavební úpravy realizovány. Bohužel, konkrétní údaje zatím máme k dispozici jen z malého zlomku celkového množství sídlišť, která na našem území existují. V databázi České společnosti pro ochranu netopýrů, která je výsledkem rozsáhlého projektu mapování výskytu netopýrů v panelových sídlištích na území ČR probíhajícího od roku 2009 (čtenáři Krásy našeho domova byli tehdy též požádáni o pomoc), je v současnosti 1978 údajů z 907 lokalit. Přestože se databáze průběžně dále rozšiřuje, stále zůstává většina lokalit nezmapována.

I pražští netopýři bydlí na sídlištích

Na území města Prahy se vyskytuje rozmanitá a druhově velmi bohatá fauna netopýrů. Byl zde zjištěn výskyt sedmnácti druhů, z nichž většina využívá různé typy úkrytů v blízkosti lidí. V posledních letech se Praha navíc stala významným migračním a zejména hibernačním centrem několika tažných druhů netopýrů, kteří přezimují často ve značných počtech (stovky jedinců) v panelových domech a jiných výškových stavbách. Nejčastěji zde nalézaný-

Pomozte netopýrům!

Znáte úkryt netopýrů v panelovém domě? Chcete se zapojit do pravidelného mapování pomocí jednoduché metodiky? Napište nám nebo zavolejte, jakoukoliv pomoc velmi uvítáme. Údaje o zjištěném výskytu lze zadávat rovnou do databáze pomocí jednoduchého on-line formuláře pod heslem **Mapování paneláků** na www.ceson.org, případně je nahlásit e-mailem netopyr@ceson.org nebo na telefonní číslo 737 121 672.

mi druhy netopýrů jsou netopýr rezavý, netopýr večerní, netopýr pestrý, netopýr parkový a netopýr hvízdavý.

Ačkoliv je Praha největším městem ČR s velkým množstvím panelových sídlišť, řešení této problematiky zde donedávna nebyla věnována dostatečná pozornost. V červenci tohoto roku proto začala díky projektu podpořenému Magistrátem hlavního města Prahy a Ministerstvem životního prostředí rozsáhlá akce České společnosti pro ochranu netopýrů zaměřená na mapování netopýrů v panelových domech také na pražských sídlištích. Cílem je získat podklady, které jsou nezbytné pro zajištění ochrany netopýrů zejména během zateplování panelových domů.

Systematický monitoring provádějí na sídlištích školení odborníci, uvítáme ale i pomoc všímavých a aktivních obyvatel sídlišť. Mapování probíhá pod-

FOTO: JAROŠLAV ČERVENÝ

le jednoduché metodiky a díky tomu se do něj kromě odborníků může zapojit prakticky každý – stačí se několikrát do roka v podvečer za pěkného počasí projít zvoleným panelovým sídlištěm a v době soumraku zaznamenat zda, v jakém počtu a ideálně také odkud zde netopýři vyletují. Možný úkryt lze dohledat podle směru vyletujících netopýřů, případně podle jejich hlasových projevů před výletem. Získané informace je pak třeba vložit do formuláře, který je volně k dispozici na internetové stránce http://www.ceson.org/pomoc_netopyrum.php, kde lze nalézt také bližší popis metodiky. Druhovému určení netopýřů není bezpodmínečně nutné, všechny

ří situaci lokality a na základě zjištěných skutečností navrhne postup prací a vhodná opatření. Postupy a technická řešení, jak provést plánované stavební úpravy domu a zároveň neohrozit netopýry, jsou relativně jednoduché a finančně nenáročné. Každou situaci je však třeba řešit individuálně a k tomu je nezbytná spolupráce odborníků, majitelů, stavebníků a pracovníků příslušných úřadů. Nejlépe se tento postup daří v Liberci a okolí, Hodoníně, Litoměřicích a Lovosicích, kde je možné najít desítky revitalizovaných panelových domů se zachovanými netopýřními úkryty. K záchraně netopýřů a jejich úkrytů někdy stačí správné načasování staveb-

Projekt Živá zahrada, který Český svaz ochránců přírody rozjel v roce 2004, má za cíl přiblížit přírodu co nejbližší k lidským sídlům. Radíme v něm lidem, jak přizpůsobit zahrady pro život co největšího spektra živočichů, a formou zábavné soutěže motivujeme uživatele zahrad příslušné úpravy zahrad skutečně provádět. Potěšení z toho mají zvířata i lidé.

TEXT PETR N. STÝBLO

Předpokládáme, že projekt Živé zahrady hned tak neskončí, jeho metodiku nezměníme, a proto po čase začne přinášet i vědecky zajímavé údaje. Zatím pro kvalitní vyhodnocení nasbíraných údajů uběhla příliš krátká doba. Stanovení nějakých vývojových trendů sledovaných druhů živočichů bude mít smysl za nějakých 20-30 let. Nicméně, i data, která máme nasbíraná již teď, jsou zajímavá a stojí za to se jim zde krátce věnovat.

Trocha statistiky

Od počátku projektu na jaře 2004 se do naší soutěže zapojilo celkem 874 zahrad. Průměrně se ovšem v jednotlivých kolech účastní 253 zahrad. 112 zahrad se drží v soutěži celých 8 let. Jarního kola, kdy se na zahradě pozoruje široké spektrum předepsaných druhů živočichů, se průměrně účastní 260 zahrad. Zimního kola, které je určeno jen pro pozorování ptáků o Vánocích, se účastní v průměru 246 zahrad. Na zahradách se nezaznamenává početnost jedinců jednotlivých druhů, nýbrž pouze, zda se na zahradě v daném termínu vyskytly nebo ne.

A jaká zvířata naši soutěžící na svých zahradách nejčastěji pozorovali? Z předepsaných druhů to byl jednoznačně kos černý. V jarním kole se vyskytoval v 96 % všech zahrad, v zimním v 91 %. Ono také přilákat kosa na zahradu není nic obtížného. Dá se říci, že je to nejtypičtější obyvatel českých zahrad. V těsném závěsu za kosa jsou sýkory. V soutěži ovšem pro získání potřebného bodu není nutné rozlišo-

Živá zahrada nepřináší potěšení jen jejím obyvatelům

FOTO: JAN BARTOŠ

vat jednotlivé druhy, stačí na jaře pozorovat libovolnou sýkoru (90 % zahrad), v zimě minimálně dva druhy sýkor (91 %). Co do druhů sýkor, vítězí na jaře i v zimě jasně koňadry před modřinkami. Nejvzácněji se vyskytuje parukářka. Mě osobně velmi potěšili vrabci (opět bez rozlišení druhu), kteří mezi sledovanými ptáky zaujali na zahradách třetí místo. Jeden čas vrabci téměř nebyli vidět, nyní se zdá, že jsou na tom o dost lépe.

Průměrnou soutěžící zahradu kromě výše uvedených ptáků na jaře ještě obývají hrdlička zahradní (69 %), a dále bez rozlišení jednotlivých druhů čmelák (90 %), alespoň 3 druhy motýlů (61 %), žába (50 %), ještěrka (51 %), rehek (62 %) a myš (64 %). O Vánocích pak na ni přiletí také zvonek zelený (60 %) a některý ze strakapoudů (60 %). Do průměru se dotahuje i brhlík lesní (47 %). Každou třetí zahradu pak v tomto kole navštíví straka obecná, sojka obecná, červenka obecná nebo hrdlička zahradní. I takoví v zimě běžní ptáci, jako je kvíčala, čížek, hýl či dlask, které není problém přilákat na krmítka, se vykytují zhruba jen na každé desáté

zahradě. Dokonce je co do četnosti výskytu předběhl i špaček obecný (12 %), který v zimě u nás ještě před pár lety zůstával zcela výjimečně. Jarní zahrady ještě docela běžně obývají ježci (40 %). Další předepsané druhy jsou mnohem vzácnější – vlaštovky (26 %), jiřičky (17 %), hadi (bez rozlišení druhu 13 %).

Za zahrady pestřejší

Obecně lze konstatovat, že si naše zahrady nevedou vůbec špatně. Samozřejmě, ti, co s námi soutěží, jsou lidé, kterým na přírodě záleží, a proto i jejich zahrádky budou nadprůměrně plné života. Koneckonců to velmi dobře ilustruje příklad z gymnázia v Chotěboři. Zdejší paní profesorka Jirsová dostala soutěžní mapovací karty svým studentům, aby se soutěže zúčastnili. Pozorování, která nám poté posílají, jsou ve srovnání s pravidelně soutěžícími chotěbořskými zahradami velmi velmi chudá. Nicméně nám zřejmě vlastně ukazují, jak živá je průměrná česká zahrada. Tedy spíše neživá... Mimochodem, několika studentům se soutěž zjevně zalíbila a soutěž,

i když už nemusí. A jejich zahrady jsou o poznání pestřejší.

Přesto však mají naše soutěžící zahrady ještě velké rezervy. Popišme si stručně, jak vyžrát na některé druhy, s kterými se nám tolik nedaří.

Tři druhy motýlů

Na živé zahradě se nepoužívají žádné chemické přípravky. To je nutný předpoklad i pro přilákání motýlů, ale sám o sobě nestačuje. Chce to v každém případě živé rostliny pro housenky i květy plné nektaru pro dospělé. Zelí či jiné brukvovité přilákají bělásky. Kopřivy zase některé babočky. Na mrkvovité třeba nalákáte otakárka fenyklového. Pro jeho ovocného jmenovce to zase chce stromy či keře z čeledi růžovitých. Pro jiné se hodí pampeliška, violky, sasaniky, šafrán, mateřídouška, krvavec toten. Kdo není až tak ortodoxním ekologem a vysadí si na zahradu i některé nepůvodní druhy, pak by pro dospělé motýly neměl vynechat plamenku, ostálku či „motýlí keř“ komuli. Zejména v suchém počasí motýli velmi vděčně uvítají vodu, ale také bláto, mokrý písek či jíl. Jsou i druhy, které bezpečně přilákáte na shnilé maso, močůvku či exkrementy, třeba batolce a některé modrásky – no ale to už je na vás, kam až s oživením zahrady chcete dojít ☺.

Čmelák

Přilákat čmeláka na zahradu, zejména na jaře, není velký problém. Pokud mu však skutečně chceme pomoci, měli bychom především zajistit dostatek potravy = kvetoucích rostlin po celou dobu jeho života, tedy od brzkého jara do pozdního léta. Čmeláci totiž trpí tím, že v určité době, zejména na přelo-

FOTO: MARIE BENEŠOVÁ

FOTO: A. KOLIBAČOVÁ

Instalované průlezné budky v zateplení panelového domu ve Slaném.

druhy jsou zákonem chráněné. Velký význam mají i jednotlivé záznamy (včetně negativních), stejně jako záznamy podobných pozorování z dřívější doby, které jsou rovněž součástí databáze. Přitom není nutné vyplnit úplně všechna pole formuláře – důležitá je lokalita, datum a údaj o výskytu netopýřů.

Jak správně postupovat před revitalizací domu?

S možným výskytem netopýřů je třeba předem počítat a zajistit před realizací rekonstrukce průzkum, který prově-

ních prací a zachování prostupnosti větracích průduchů do podstřeší pomocí jednoduché úpravy plastové ochranné mřížky. V případech složitějších, kdy nelze zachovat původní šterbinový úkryt, stačí na vhodné místo instalovat některý typ netopýřní budky (nejčastěji z dřevocementu nebo tvrzeného polystyrenu), která se dá začlenit přímo do izolační vrstvy a nijak nenarušuje vzhled ani vlastnosti zateplení domu. Modelové příklady realizovaných opatření, stejně jako mnoho informací o netopýřech, jejich životě i úkrytech, najdete na www.sousednetopyr.cz.

Autorka je členkou

České společnosti na ochranu netopýřů.

Kontakt – DitaWeinfurtova@seznam.cz

mu července a srpna, nemají dostatek potravy a hynou hladu. To jsou právě ty občas medializované případy hromadných úmrtí stovek čmeláků pod některými cizokrajnými lipami. Protože kvetou a voní, přilákají hladové čmeláky z širokého okolí. Jejich nektar je však nestravitelný a čmeláci už nemají sílu hledat potravu jinde. Vysazujte si na zahrady medonosné rostliny, které právě v této době kvetou. Výborný je prý yzop lékařský. Vysílenému čmelákovi lze krátkodobě pomoci podáním cukerného roztoku. Ten se také používá jako lákadlo do budek (čmelínů) pro čmeláčí samičky hledající brzy z jara místo pro založení hnízda. Poskytnutí takové čmeláčí budky může tedy čmelákům také pomoci. Jen je nutné, aby byla dobře zaizolovaná a na takovém

žáby má prosluněnou mělčinu plnou vodních rostlin. Některé druhy žab, například ropuchy obecné či rosničky, se mohou vyskytovat i na zahradách, kde žádná vodní plocha není. Většinu času totiž tráví na suchu. Pro ně je důležitý stinný, hustě zarostlý divoký koutek plný hmyzu, slimáků a jiné havěti, kterou se (nejen) žáby živí. Opět zde platí – žádná chemie, žádná sekačka!

Plazi

S plazy je to na rozdíl od žab větší problém. Můžete jim vytvořit ideální prostředí, a přesto se u vás neobjeví. Ještěrky či slepýši jsou přitom proti hadům mnohem akčnější. Ideální pro plazy je samozřejmě prosluněná skalka s velkými volnými kameny v kombinaci s divokým zarostlým koutkem.

FOTO: MONIKA NOVÁKOVÁ

místě, které má relativně stabilní teplotu – nikdy ne na přímém slunci.

Žába

Na živou zahradu patří voda. Pokud ji nabídnete jen trochu vhodným způsobem, žáby přijdou samy i v místech, kde jste je nikdy před tím neviděli. Vodní plocha přitom nemusí být velká, důležitější je, aby do ní žába mohla bez problémů vlézt, a ještě důležitější, aby mohla zase vylézt. Takže žádné sudy s vodou, vaničky a jiné nádržky s kolmými stěnami. Důležité je, aby ve vodě byl dostatek úkrytů, kde se mohou schovat pulci či malé žabky před predátory. Takže ideální vodní nádrž pro

Zejména užovky pak uvítají vodní plochu. Starý kompost jim může posloužit jako lůžko i zimoviště.

Vlaštovka, jirčička

Při jarním pozorování předepsaných druhů ptáků bývá právě s nimi největší problém. Přesvědčit je, aby u nás zahnízdily, je většinou prakticky nemožné. Jirčičky vyžadují vysoké zdi budov, vlaštovky zase otevřená okénka stájí, chlívů či jiných příliš neuhýbných místností. Oba druhy, pokud se vyskytují někde v okolí, však můžeme přilákat na obyčejné bláto, které potřebují ke stavbě hnízd. Vytvořte si proto na zahradě bláto! Ideální úkol pro vaše

děti! Pokud máte větší vodní plochu, je také možné, že se k vám tyto ptáky přiletí napít. V okamžiku, kdy se dotknou hladiny, můžete si je do naší soutěže započítat.

Havran

Jak už jsem se jednou jinde zmínil, zařazení havrana do soutěže byl omyl. Krátkozrace jsem se coby obyvatel Prahy domníval, že v zimě jsou u nás havrani všude. Nejsou. A tam, kde nejsou, se vám je ani na lůž či odřezky masa přilákat nepodaří. Proto se také v průměru vyskytují jen na 19 % soutěžních zahrad. Snad se z dlouhodobých pozorování alespoň podaří zjistit, zda havrani svá zimoviště u nás nějak mění či zůstávají věrní jen těm tradičním.

Ostatní ptáci v zimě

Kromě předepsaných druhů lze získat malé body i za další druhy ptáků. Jejich přilákání na zahradu je závislé zejména na druhu krmení a způsobu jeho nabízení. Pro přilákání dalších druhů je nutné rozšířit spektrum potravy – nepředkládat pouze slunečnicová semena či lůž, ale také menší semínka, jako je mák, řepka či len, usušená květenství bodláků či sušené jeřabiny. Pro přilákání kvíčalů či brkoslavů jsou nezbytná jablka. Některým ptákům, jako právě kvíčalům, hrdličkám, vrabcům, střízlíkům či třeba koroptvím, je nutné předkládat potravu na zemi a třeba šoupálci ji uvítají na kůře stromů.

Co bude s Živou zahradou dále?

O její osud určitě není třeba se obávat. Oživování zahrad, jejich propojování s okolní přírodou je trend, který k nám od západu proniká stále intenzivněji. Vznikají nové a nové aktivity podporující oživování zahrad. Už nejenom neziskové organizace pochopily, že tento směr má perspektivu, takže lze předpokládat, že se do věci vloží i komerční subjekty. Jediné reálné nebezpečí vidím v tom, aby v přílišné komercializaci nezanikla původní myšlenka. Tak, jako se to stalo u jiných, původně čistých aktivit, jako odstraňování příklad mne napadá třeba cyklopráva či sportovní rybařina, u nichž v posledních letech komerce a konzum tvrdě válčují rozum. ☹

Autor je koordinátorem programu Živá zahrada. Kontakt – petr.styblo@csop.cz

FOTO: LUKÁŠ TŮMA

Teslínský buk byl ošetřen!

Teslínský buk patří mezi nejhodnotnější stromy ve Středočeském kraji. Je posledním z takzvaných hraničních stromů v oblasti Brd, jedním z nemnoha dosud žijících v celé republice. Jeho stáří se odhaduje na 300 let.

TEXT LUKÁŠ TŮMA

Teslínský buk jsme dlouhodobě monitorovali, měli jsme zpracovaný posudek jeho zdravotního stavu i podrobnou fotodokumentaci. Když jsme v listopadu 2010 narazili na webových stránkách Nadace Partneství na vyhlášení grantového řízení Zdravé stromy pro zítřek, jehož cílem je bezplatné odborné arboristické ošetření několika vybraných památných stromů, bylo tedy hned jasné, jaký projekt podáme. To, že se dostal mezi 19 vybraných stromů, znamenalo pro Teslínský buk jistou záchranu!

Ošetření provedli profesionální arboristé Jiří Kořínek a Jan Svárovský, držitelé certifikátu European Tree Worker (Evropský arborista). Zásah spočíval zejména v citlivém zkrácení některých postranních větví tak, aby bylo vyrovnáno narušené těžiště stromu. Strom je

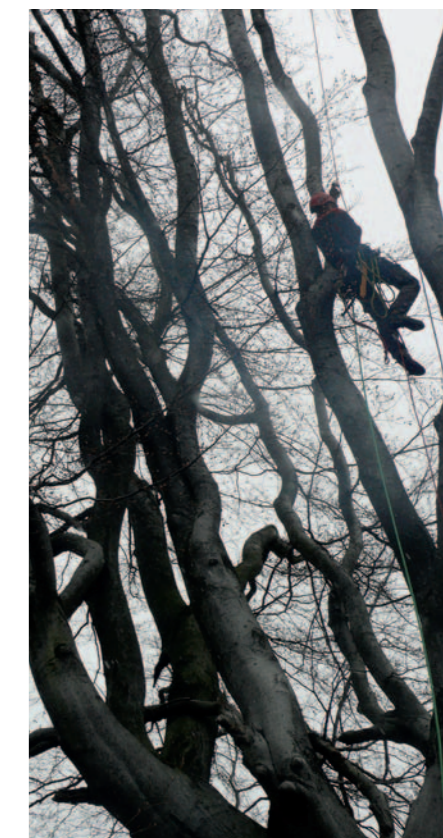

FOTO: LUKÁŠ TŮMA

Velikán o obvodu kmene přes 6 metrů roste při okraji lesa na pomezí středních a jižních Brd, nedaleko osady Teslíny. Bohužel, dlouhá léta ho nikdo neošetřoval. Zejména od zásahu blesku v roce 1997, kdy došlo k rozlomení části jeho koruny a vychýlení těžiště, se nacházel ve velmi neuspokojivém zdravotním stavu.

Strom pro zítřek

Památné stromy byly v centru zájmu základní organizace Českého svazu ochránců přírody Střední Brdy od samého jejího vzniku. Však jednou z prvních našich aktivit byl projekt Památné stromy Rožmitálska – zmapování těch stávajících a návrhy na vyhlášení nových.

Památné stromy

Podle § 46 zákona č. 114/1992 Sb. jsou mimořádně hodnotné stromy, jejich skupiny nebo stromořadí vyhlášeny jako památné stromy. Jsou to především stromy hodnotné z hlediska biologického, kulturně historického nebo krajinného. Mezi ně patří zejména svědkové historických událostí nebo významných osobností, stromy rodové, stromy hraniční, stromy, ke kterým se vážou staré báje a pověsti, významné krajinné prvky, krajinné dominanty, stromy hodnotné svým věkem a vzrůstem.

K 1. 11. 2011 bylo vyhlášeno a je vedeno v Ústředním seznamu ochrany přírody

5153 objektů (jednotlivých památných stromů, skupin a stromořadí), což představuje přes 25 tisíc jedinců. Mezi nejstarší památné stromy patří Svatováclavský dub ve Stochově u Kladna, Oldřichův dub v Peruci, Karlova lípa v Klokočově v Železných horách, Sudslavická lípa u Vimperka, Hadí královna v Jeseníkách, Vejdova lípa u Pastvín, Žižkův dub v Náměšti nad Oslavou či Pernštejnský tis. Mezi nejmohutnější stromy (obvodem kmene ve 130 cm nad zemí) patří Vejdova lípa (1225 cm), Sudslavická lípa (1170 cm) a Žižkův dub v Náměšti (1005 cm). ☹

Bohumil Reš, AOPK ČR

dle odborníků vitální, avšak napadený silně hnilobou. Slíbili, že se na něj ještě přijdou podívat, jak se mu daří.

Záchrana Teslínského buku je prvním viditelným ovocem našich pětiletych snah kolem památných stromů. U Teslínského buku je nyní ještě nutné dořešit jeho okolí, zarůstající bujení a konkurenčními dřevinami. Také plánujeme osadit u něj informační desku s charakteristikou stromu a popisem jeho historie; prostě zpřístupnit ho veřejnosti tak, jak si zaslouží. A pak budeme žádat o vyhlášení dalších možných památných stromů. ☹

Autor je vedoucím Podbrdského ekocentra Fabián. Kontakt – strelec.eko@seznam.cz

Broumovsko je již dvacet let chráněnou krajinnou oblastí. Zdejší krajina, pod kterou v hloubce Polické křídové pánve proudí nejčistší voda, je malebná i plná kontrastů, zabydlená a obhospodařovaná.

TEXT PETR KÖPPL

Chráněná krajinná oblast Broumovsko dvacetiletá

Bumbrlíček v Broumovských stěnách.

Prostředí Krkonoš, Orlických hor a Kladska má pohnutou historii geologickou i historii zdejších lidských pokolení. Dnes je krajem říček a lánových vesnic mezi ostrovy skalnaté divočiny. Zdejší církevní i lidové stavby jsou v architektuře pojmem. Proslulé druhohorní pískovce Broumovska jsou ohraničeny svědky prvohorních časů: na severu strmými vyvřelými kužely Javořích hor a na jihozápadě hřbetem hor Jestřebích, skrývajícím prokřemenělá dřeva permských araukaritů a černé uhlí.

Geologické perly

CHKO Broumovsko se rozkládá na ploše 430 km². Magnetem, nejcenějším i nejkřehčím klenotem Broumovska, jsou skalní města kvádrových pískovců. Jsou významná celkovou rozlohou přes 30 km², reliéfem s převýšením skal až 100 m i inverzním klimatem, umožňujícím existenci vzácné květeny a zvířeny.

Národní přírodní rezervace Adršpaško-teplické skály patří se svými 17 km² k největším územím s pískovcovým reliéfem ve střední Evropě. Stejně ochrany požívají i Broumovské stěny, oddělující náhlým vzednutím Broumovskou kotlinu od Polické vrchoviny. Nedávno byla část hřebene Stěn vyhlášena jako národní přírodní památka Polické stěny. Zejména první z uvedených území patří zároveň k nejnavštěvovanějším přírodním lokalitám v celé České republice. Po dvou zdejších turistických okruzích proudí každoročně stovky tisíc návštěvníků.

Ve středu CHKO, blízko Police nad Metují, ční stolová hora Ostaš. Její vrcholová část byla, stejně jako mimořádně členitá Křížová cesta u Adršpachu, vyhlášena přírodní rezervací už v roce 1956. Menší skalní území Borek a Kočičí skály jsou přírodní památky. Avšak nejen známá skalní města kvádrových pískovců, ale i řada dalších geologických zajímavostí jsou svědky dávné minulosti tohoto kraje – přírodními památkami jsou i Pískovcové sloupky u České Metuje a Mořská transgrese.

Skály a život

Na křemenném pískovci, který tvoří skalní města Broumovska, vzniká půda velmi chudá na živiny. Ta omezuje druhovou pestrost cévnatých rostlin. Na skalách se tak udrží vedle mechů

Kaple Hvězda na hřebeni Broumovských stěn.

a lišejníků porosty vřesu, brusnic, vzácně šicha černá či omamně vonící rojovník bahenní. V chladných roklích rostou horské byliny violka dvoukvětá nebo mléčivec alpský. Lesy ve skalách jsou pestrou mozaikou společenstev, od zbytků bukových pralesů po rašelinné smrčiny na dně roklí nebo reliktní bory na vrcholcích skal. V pískovcových oblastech Broumovska roste na 240 druhů mechorostů a 120 druhů lišejníků.

Vzácné mechorosty ale nalezneme i mimo skalní města, např. na loukách. Mech srpnatka fermežová je chráněna v evropsky významné lokalitě Řeřišný u Machova. Slatinná louka v horní části této lokality se může pochlubit nejdelší historií ochrany luční flóry na Broumovsku. Již v roce 1942 byla totiž uzavřena smlouva o pronájmu mezi vlastníkem louky a Svazem spolků pro okrašlování a ochranu domoviny. Z dostupných pramenů vyplývá, že vlastníci louky projevíli pro ochranu přírody velké pochopení. O ochranu zdejších luk se zasadil také prof. Jaromír Klika, jeden z předních českých fytoocenologů. Pozemek byl pronajat okrašlovacímu spolku na 10 let za účelem zřízení rezervace. V poválečných letech došlo k omezení péče o lokalitu, pracovníci státní ochrany přírody tak v roce 1969 zjistili slábnoucí populaci

FOTO: JIŘÍ SPÍŠEK

rosnatky okrouhlohlísté a přítomnost mladých výsadby smrku a borovice. Od sedmdesátých let louku nepravidelně kosili dobrovolníci, později sdružení v Českém svazu ochránců přírody. Nyní jsou louky v Řeřišném součástí první zóny CHKO Broumovsko a pravidelná péče o ně je hrazena z prostředků státního rozpočtu.

Díky specifickým a nepřístupným terénům pískovcových skalních měst se zde zachovaly populace některých vzácných živočichů, například rejsek horský či četné druhy našich netopýřů. Teplotní poměry skal umožňují výskyt glaciálních reliktů, jako pavoučka plachetnatky pískovcové nebo severského dravého roztoče Rhagidium gelida.

Ozdobou regionu vždy byli dravci a sovy. Skalnaté prostředí vyhledává výr velký, kulíšek nejmenší, poštolka obecná, krkavec velký a sokol stěhovavý. Pro ochranu sokola stěhovavého a výra velkého byla v rámci evropské soustavy chráněných území Natura 2000 vyhlášena v roce 2005 ptačí oblast Broumovsko. Zahrnuje všechny významné pískovcové celky na Broumovsku, které jsou pro tyto druhy ideálním životním prostředím. Zajímavostí je i skalní kolonie kavky obecné v Adršpašských skalách.

V poslední době došlo na Broumovsku k několika pozorováním rysa ostrovida. Na vody Stěnavy, Metuje a některých jejích přítoků je vázána stabilizovaná populace vydry říční.

K ochraně mihule potoční jsou na národní seznam evropsky významných lokalit zařazeny části toků Metuje a Dřevíče. Motýli modrásek bahenní a modrásek očkováný jsou chráněni v evropsky významné lokalitě Vladivostok u Machova, která je příkladem území, na němž je druhová pestrost živočichů i rostlin evidentně způsobena dlouhodobě velkým počtem různě hospodařících subjektů.

Správa CHKO: dvacet let s lidmi a přírodou

Za dvacetiletí své existence stála Správa CHKO Broumovsko před různě náročnými úkoly. Některé z nich nemohou být ze své podstaty ani v časovém horizontu lidského života zcela dořešeny. K nim rozhodně patří zlepšování druhové skladby

FOTO: JIŘÍ ŠPIŠEK

Sokol stěhovavý

Skalní města Broumovska patřila až do poloviny 20. století mezi naše nejvýznamnější území, v nichž sokol pravidelně hnízdil. V poválečných letech zde bylo zaznamenáno hnízdění až šesti párů. Poté se však situace změnila a od 70. let zde nebylo prokázáno jediné zahnízdění. V novodobé historii se na Broumovsku pokusil první pár o zahnízdění v roce 1998. V současnosti je zde pozorováno 3–5 párů (Adršpašsko-teplické skály, Broumovské stěny). Zatím nejúspěšnější je hnízdění na historickém hnízdišti na Chrámových stěnách v NPR Adršpašsko-teplické skály. Toto hnízdiště je lokalizováno v dolní části devadesátimetrové skalní stěny, v blízkosti frekventované cesty, která je součástí turistického okruhu Teplickými skalami.

Své svatební lety a výběr hnízdní dutiny uskutečňuje sokol pár od konce února, kdy jsou soutěsky skalního města vzhledem k obvyklému množství sněhu téměř bez lidí. Turisté, kteří přicházejí po odtátí sněhu pod hnízdo, ptáky ruší. Vyplašení rodiče pak nemohou dostatečně zahřívát inkubovaná vejce nebo chránit mláďata před prochlazením, dehydratací nebo predátory. Proto Správa již několik let po dobu hnízdění uzavírá část turistické cesty v blízkosti známého hnízdiště a zajišťuje během hnízdění ostrahu. Díky dobré spolupráci s partnery v území a pochopení turistické veřejnosti vyváděl tento nejúspěšnější sokol pár Broumovska v letech 2005–2009 dvě až čtyři mláďata ročně.

lesů. Problematická situace je zejména na hřebenech Javořích hor, kde má AOPK ČR ve správě cca 90 ha původně převážně smrkových monokultur. Lesy na tomto pohraničním hřebenu jsou vinou tlaku silných populací jelení a muflonů zvěře, kůrovce, imisních spadů a orkánu Kyrill silně poškozeny.

V posledních letech je přirozená druhová skladba v lesích CHKO podporována ročně více než půlmilionem korun z prostředků krajinotvorných programů, které Správa administruje. Za tyto peníze se oplocují výsadby listnáčů a jedle, nebo se ve složitých terénech skal instalují individuální ochrany. Obnova poškozeného lesa Javořích hor se daří i díky daru společnosti Vodafone.

FOTO: JIŘÍ ŠPIŠEK

Ropucha krátkonohá.

Vystoupíte-li na některý z vrchů a rozhlédnete se po Broumovsku, jistě si povšimnete, že velká část cest je lemována starými alejemi. Těchto 75 km alejí starých stromů je dědicství po předchozích generacích lidí pečujících o zdejší krajinu. K nim se podařilo od roku 1990 přidat 36 km nově vysázených stromořadí.

Zhruba třetinu rozlohy CHKO tvoří luční biotopy. Jen jejich malá část ale zůstala druhově pestrá. Správa CHKO Broumovsko každoročně organizuje sečení přibližně 70 ha nejceněnějších luk s výskytem vzácných druhů. Udrží se různé typy luk od podmáčených až rašeliništních lokalit po silně vysychavé porosty na kyselých až slabě bazických podkladech. Často se jedná o nepřístupné, podmáčené nebo svažité louky, které se sečou ručně, případně malými sekačkami. Termíny sečí se stanovují s ohledem na bezobratlé živočichy, ale zároveň tak, aby bylo umožněno vykvetení ohrožených druhů rostlin. Obvyklým problémem je likvidace trávy. Ne vždy se jí podaří usušit a ani o hotové seno z obtížně přístupných lokalit často není zájem. Tento management je nejvíce ohrožen případnými výpadky v dotačních titulech.

I zoologická tematika přináší na území CHKO nové výzvy. Probíhá monitoring stavu populace vydry říční na Metuji a Stěnavě a jejího vlivu na vodní faunu, důležité je získávání dalších údajů o výskytu rysa ostrovida na Broumovsku a adekvátní reakce především v oblasti zajištění průchodnosti území pro tuto velkou šelmu. Složitě je hledání vyváženého postoje k tlaku na regulaci sílících populací některých druhů, například krkavce velkého, volavky popelavé i již zmíněné vydry říční.

Pro veřejnost

Broumovsko je stále atraktivnější destinací cestovního ruchu. Rozšiřuje se i spektrum aktivit, které návštěvníci a sportovci v chráněných územích provozují. Nejvíce příznivců má pěší turistika, cyklistika, běžecké lyžování a horolezectví. Správa CHKO spolupracuje se svazy jednotlivých sportovních odvětví při vyhrazení vhodných tras a horolezeckých terénů a při definování podmínek jejich využití. Aktuální je zejména nastavení pravidel zpřístupnění atraktivní oblasti Adršpašsko-teplických skal tak, aby veřejnosti nadále umožňovala poznání unikátních a zranitelných ekosystémů skalního města bez jejich poškozování a byla přijatelná pro všechny zúčastněné subjekty.

FOTO: PETR HOLUB

FOTO: KAROLINA SEMERÁKOVÁ

Nahoře: smírčí kříž u České Metuje v pozadí Ostaš.
Dole: statek v Rožmitálu u Broumova.

Správa za dvacet let své činnosti shromáždila o chráněné krajině oblasti velké množství informací (nálezu chráněných druhů, studií o živé i neživé přírodě), které využívá nejen při výkonu státní správy a realizaci managementu, ale zprostředkovává je také veřejnosti během různých akcí. Největší odezvu mají odborné semináře zaměřené na ochranu mimolesní zeleně a vědomostní zábavné soutěže pro školy. Plně využití dosud není ohromný potenciál NPR Adršpašsko-teplické skály pro ovlivnění vztahu veřejnosti k přírodnímu dědictví; záměrem Správy CHKO je proto vybudovat středisko zabývající se jejich interpretací a zároveň poskytující důstojné a atraktivní zázemí pro návštěvníky.

Již mnohokrát se ukázalo, že vytčené cíle nelze naplnit bez podpory místních obyvatel. Přetavení abstraktního pojmu „veřejný zájem“ do konkrétní hodnoty uložené v myslích nebo srdcích lidí, kterým nebude budoucnost Broumovska lhostejná, je trvalou výzvou pro všechny pracovníky Správy CHKO Broumovsko. Chráněná krajinná oblast Broumovsko prodělala během uplynulých dvaceti let obvyklé dětské nemoci, prošla si bouřlivější pubertou, vzbudila pozornost a teď, když přicházejí její plodná léta, usiluje o respekt a důvěru svých partnerů. ☺

Autor je pracovníkem Správy CHKO Broumovsko.

Kontakt – petr.koppl@nature.cz

Osídlení a architektura

Hvozdy dnešního Broumovska – kdysi domov medvědů a vlků – byly do 13. století obydleny lidmi jen sporadicky. Pro osídlení zdejší krajiny byl klíčový rok 1213, kdy král Přemysl Otakar I. daroval půdu v okolí dnešní Police nad Metují a Broumova řádu benediktinů z Břevnova.

V polovině 13. stol. následovala velká vlna kolonizace, postupující proti toku řek Labe a Metuje z české strany a přítoků řeky Odry ze Slezska. Na Policko si benediktinští přivedli své poddané z vesnic ve vnitrozemí Čech, Broumovská kotlina byla kolonizována německými osadníky. Stárkovsko, Adršpašsko a Teplicko osídlily východočeské šlechtické rody, které své majetky získaly od krále za zásluhy ve vojenských taženích a službách v úřadech.

Hlavním zdrojem obživy obyvatel byla zemědělská půda, kterou lidé získávali těžbou a vypálením lesa – žďářením. Od toho byly odvozeny místní názvy Žďárky, Žďár, Žďářina. V názvech obcí v Broumovské kotlině, např. Verněřovic nebo Martinkovic, se často objevuje jméno lokátora, který za založení vsi odpovídal. Pro oblast typické lánové vsi byly zakládány v údolích podél vodních toků. Ve stráních u potoků vznikaly jednoduchá roubená, později zděná stavení chudších osadníků, nad hranou údolí dvorcové statky sedláků s navazujícími lány – pásem polí, luk a lesa. V 18. stol. se objevují unikátní uzavřené dvorcové klasicistní statky, tzv. statky broumovského typu. Jejich výzdoba se soustředila na štíty a ostění oken a dveří bez rozlišení obytného domu nebo stodoly. Stavby se vyznačují precizní kamenickou prací, která se uplatnila na ostěních oken a dveří, sloupech nesoucích klenby a na zdobení štítových zdí. Výzdoba fasád byla provedena ve dvou barvách, bílé a žlutohnědé. Typické jsou tzv. šneky, sedátka při vstupním portálu, a také řešení topenišť ve vstupní síni na straně ke světnici.

Typickou lidovou architekturu CHKO Broumovsko dodnes představují také dřevěné roubené stavby. Roubení bylo často celé natíráno vápnem (jakoby imitovalo omítané zdivo), ale můžeme se setkat i s klasicistním „pruhovaným“ roubením, kdy se vápnem natíraly pouze spáry a samotné trámy byly tmavě hnědé, zelené nebo červené. Střechy kryly ve starším období došky a šindele, teprve počátkem 19. století se začaly používat pálené tašky. Ze starších roubených staveb se dochovala fara ve Stárkově (1581) a škola v Polici nad Metují (1785), z účelových staveb potom zrekonstruovaná polygonální stodola z 18. stol. u polického Vlachova statku (sídlo Správy CHKO Broumovsko).

Baroko vtisklo krajině tvář výrazem kostelů, kaplíček, křížků a alejí podél cest. Díky objednávkám opatství můžeme obdivovat díla předních stavitelů a umělců Martina Reintera, Martina Allia, Jana Brokoffa, Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů.

Po průmyslové revoluci v 19. století byla řemeslná výroba nahrazena výrobou tovární. Na Broumovsku tak vznikají textilní a strojírenské továrny či pivovary. Po odsunu německého obyvatelstva zůstala řada statků a chalup opuštěna, pokusy státu o dosídlení pohraničí nezabránily jejich chátrání a následné likvidaci. Po kolektivizaci některé z nich prošly podstatnými nešetnými přestavbami. Současní vlastníci zachraňují, co se dá, a jen díky nim si alespoň některé stavby zachovávají svůj výjimečný ráz. Kromě chátrání je novodobým vlivem, který může narušit genius loci jinak malebných sídel v CHKO Broumovsko, ignorování typického historického charakteru zástavby a struktury sídel při rekonstrukcích domů a v nově vznikající zástavbě. ☹

Karolína Semeráková a Lucie Kytarová, SCHKO Broumovsko

FOTO: JAN MORAVEC

Ke dvacetinám Ekologické poradny Veronica

Kdo se budete toulat uličkami Brna, možná narazíte jen pár desítek metrů od známé Staré radnice, v jejímž průjezdu se pohupuje drak, na výlohu s logem Českého svazu ochránců přírody. Zde, v Panské 9, už dvacet let funguje Ekologická poradna Veronica.

TEXT JAN MORAVEC

V poradně je skutečně živo. Za hodinu, co zde s Yvonnou Gaillyovou – ředitelkou Veroniky a šéfovou Sítě ekologických poraden v jedné osobě – a vedoucím Ekologické poradny Veronica Petrem Ledvinou sedíme, přichází pět lidí a mezitím několikrát zvoní telefon. Jedna paní má problém s netopýry, co jí zalézají do vafek, takže nemůže topit, jiná se ptá na kácení stromů. Novináře zajímá, jak by bylo možné „zekologičtít“ letošní vánoční trhy v Brně. „Bylo by dobré vzít si příklad z nedalekého Rakouska a zavést vratné hrnečky na nápoje, aby se všude nekupily hory prázdných kelímků,“ dozvídají se.

Zahraniční inspirace

Vraťme se ale o necelé čtvrtstoletí zpátky. „Co bylo na začátku? Velká potřeba, velká inspirace. Bylo ale strašně málo zpracovaných poradenských materiálů. Od počátku jsme ale měli výhodu, že jádro Veroniky tvořili odborníci z Akademie věd, a naše velká síla byla též v jazykové vybavenosti, takže jsme měli možnost používat zahraniční materiály, spousty užitečných věcí přebírat a upravovat si je na naše potřeby,“ vzpomíná Yvonna Gaillyová.

Koncem 80. let se lidé, kteří posléze založili ZO ČSOP Veronica, setkali při hledání řešení různých problémů

ochrany životního prostředí na jižní Moravě s kolegy z ekologických poraden v Rakousku. Druhým důležitým impulsem byla nabídka roční stáže v Institutu pro poradenství v životním prostředí ve Štrasburku pro dva lidi. To se psal rok 1990. „Mírek Kundrata se porozhlédl, kdo z našich kamarádů umí francouzsky, a vyslal tam Jardu Ungermana s Jiřinou Salaqardovou,“ prozrazuje Yvonna Gaillyová.

Tak se lidé z Veroniky seznámili s oběma základními modely ekoporadenství v tehdejší západní Evropě – „rakouskoněmeckým“, jehož základem jsou „kamenné“ mnohaoborové poradny s týmem poradců, i „francouzským“, postaveným na principu samostatných specializovaných poradců, pracujících pro obec, pro firmu či pro nějakou skupinu veřejnosti, ale neumožňujících komunikoliv přijít a zeptat se.

S takovou teoretickou výbavou byla tedy koncem listopadu 1991 otevřena v přízemí tehdy právě rekonstruovaného brněnského Domu ochránců přírody Ekologická poradna Veronica. Vycházela z rakouského modelu ekoporadenství, byť nejde o přesnou kopii, ale o inspiraci modifikovanou na naše potřeby a podmínky. Bez zajímavosti jistě není, že již dva měsíce předtím se stala ZO ČSOP Veronica jedním ze zakládajících členů tehdy vznikající Evropské asociace ekologických poraden! „Takže v ekoporadenství máme na rozdíl od jiných oborů za zbytkem Ev-

ropy skutečně jen minimální zpoždění,“ připomíná Petr Ledvina. „V Rakousku vznikly první ekoporadny v roce 1986 jako reakce na katastrofu v Černobylu.“

Co lidi zajímá

„Ambicí této služby je pomáhat v rámci jihomoravského regionu tzv. environmental programům obecních úřadů, radit drobným podnikatelům, zaměřujícím se ve své výrobní sféře na oblast životního prostředí, ale i těm, jejichž

činnost by se mohla se životním prostředím dostat do konfliktu. Na druhé straně však bude poradna i službou pro spotřebitele, jimž bude doporučovat, které výrobky mají, takřkajíc, dobrý ekologický základ, které neškodí jak v domácnosti, tak za jejími dveřmi, a bude zároveň upozorňovat na ty, jejichž výroba je ekologicky riziková. Poradna bude též bezplatně poskytovat rady a návody, jak uzpůsobit či změnit spotřebitelské chování tak, aby zátěž, kterou chod domácností představuje pro životní prostředí, byla co nejmenší...“ psalo se v tehdejších novinách u příležitosti otevření ekoporadny. Daří se toto předsevzetí naplňovat?

Ekologická poradna Veronica zodpovídá ročně kolem 2000 dotazů. Tradičně nejvíce (cca 15 %) jich je směřováno na problematiku odpadů, velký zájem je také o otázky přírodních zahrad, ekologických zemědělských produktů, energeticky úsporného bydlení či „domácí ekologie“ (ekologické čisticí prostředky a podobně). Petr Ledvina upozorňuje, že struktura dotazů se částečně odvíjí i od zaměření dané ekoporadny či momentálních kampaní. Třeba vysoký podíl dotazů

na energeticky úsporné bydlení je způsoben určitě i tím, že propagaci tohoto tématu se Veronica dlouhodobě věnuje. Zrovna tak dotazů na čistotu vod mají na Veronice pravděpodobně více než jiné ekologické poradny díky pravidelným „studánkovým poradnám“. Množství dotazů souvisí i s aktuálními kauzami – když před několika lety v Brně hrozilo masivní kácení veřejné zeleně, vyskočily výrazně dotazy na tuto problematiku, zatímco běžně se drží jen kolem 4 %.

V naprosté většině dotazující využívají možnost osobní návštěvy. Jen 17 % dotazů bylo v roce 2010 položeno telefonicky a 22 % emailem (dva dotazy přišly dopisem).

Co se od původních představ poněkud posunulo, je struktura dotazujících se. Dnes téměř 90 % tvoří občané, jen necelé 2 % podnikatelé a 3 % veřejné instituce. Je však nutno vzít v úvahu, že ne každá komunikace zejména s obcemi se ve statistice dotazů objeví, jelikož v mnoha případech nejde o odpověď na dotaz, ale o jednání při řešení různých dlouhodobých problémů. Takhle se Veronice několikaletým tlakem podařilo například prosadit v Brně sběr chemického odpadu. Jak se to slučuje se zásadou, že ekologická poradna je pouhou poradnou a neřeší konkrétní kauzy (viz rámeček)? „Samozřejmě neběžíme na úřad řešit konkrétní nevyvezený kontejner, nebo nevoláme inspekci kvůli sousedovi, pálicímu pneumatiky,“ vysvětluje Yvonna Gaillyová, „ale pokud se nějaký dotaz či prosba opakuje velmi často, pokud se jeví jako systémový problém, pak je naší povinností využít našich informací, kontaktů a napomoci k jeho řešení.“ Mimo výše uvedenou statistiku zůstává též poradenství firmám či institucím s tzv. zeleným úřadováním, tedy optimalizační provozu z hlediska negativních vlivů na životní prostředí.

Ekologickou poradnu dnes tvoří kromě vedoucího šest „všeobecných“ poradců a poradkyň (často pokročilých studentů na částečný úvazek), se kterými se klient potkává tady v poradně, a dále tím zhruba patnácti externích spolupracovníků, kteří tvoří odborné zázemí poradny. Někteří vedou specializované poradny (např. 1x týdně poradenství o přírodních zahradách), jiní pouze zajišťují odpovědi na konkrétní

Co je to ekologická poradna

Ekologické poradenství je nástroj ochrany životního prostředí, který pomáhá lidem zorientovat se v této problematice.

Podstatné je, že je to skutečně jenom poradna, není to ani úřad, kde lze podávat stížnosti, ani instituce na řešení problémů. V případě problému ekologická poradna radí, jak se člověk může zachovat, nezvedá hned telefon a nevolá na úřad (s občasnou výjimkou například u starých lidí, u kterých je zjevné, že problém sami vyřešit nedokáží).

Ekologické poradenství je nezávislé. Tedy nejsme nástroj žádné firmy, podáváme co nejobjektivnější informace. Dáváme obecnou radu a klient se na trhu orientuje sám. Nepropagujeme konkrétní výrobek, značku, neposíláme lidi do konkrétního obchodu, kde pak dostaneme deset procent provizi.

Třetím principem je, že poradna má sepětí s regionem. Není to nějaká virtuální poradna na webu, i když se samozřejmě odpovídá na dotazy i přes e-mail či dalšími elektronickými kanály. Důležité je, že poradna je spojená s určitým místem, má kromě obecných témat i informace lokálního charakteru, zná místní souvislosti, instituce a kontakty v nich. A že má i „kamennou podobu“, do níž může klient osobně přijít.

A v neposlední řadě, ekologické poradenství stojí na profesionalitě.

(Petr Ledvina)

dotazy. Poradce má seznam kontaktů, takže pokud nedokáže na dotaz odpovědět sám, buď odkáže např. na jinou organizaci, která se danému tématu podrobně věnuje, a nebo zajistí odpověď právě u některého z externích odborníků a klientovi se následně s odpovědí na jeho otázku ozve.

340 odpovědí na nejčastější otázky obecného, ale i lokálního charakteru lze nalézt také na webových stránkách ekologické poradny www.veronica.cz.

Přežijí ekologické poradny?

Veronica má dnes ze všech ekologických poraden u nás zřejmě nejpraco-

FOTO: JAN MORAVEC

FOTO: ARCHIV ZO ČSOP VERONICA

vanější systém nakládání s informacemi a nejrozsáhlejší databáze těchto informací, a slouží proto i jako metodické centrum, školí po republice další začínající poradny. „Nově vznikající poradny rozhodně nebereme jako konkurenci,“ zdůrazňuje Petr Ledvina. „Je absurdní radit z Brna někomu dejme tomu v Olomouci, ideálním stavem by byla jedna poradna na 50–100 tisíc obyvatel.“

Založit ekologickou poradnu není složité, problémem jsou však peníze. Poradenství je poskytováno zdarma, a tak se tedy naskytá otázka, z čeho je provoz poradny hrazený. V případě Veroniky je od samého počátku financování mnohazdrojové, přesto zejména

zajištění bazálního chodu poradny je velmi složité. Využívány byly často nadační peníze a zejména v počátcích i zahraniční fondy, neboť řada zemí západní Evropy měla v té době speciální programy na podporu rozvoje občanských aktivit v „nových demokraciích“ střední Evropy. V uplynulých letech byl významným finančním zdrojem pro ekologické poradny Operační program rozvoje lidských zdrojů. V současné době však nastává zřejmě nejtěžší období. „S předchozí vládou byl již téměř dojednan program certifikace ekologických poraden a na jejím základě financování základního chodu přímo Ministerstvem životního prostředí,“ podotýká Yvonna Gaillyová, „a s touto vizí byla podpora ekoporadenství vyloučena například ze švýcarských fondů. Jenže teď je jakákoli podpora ekoporadenství na ministerstvu u ledu, takže z čeho bude financováno, není v tuto chvíli vůbec jasné.“ V případě Veroniky přijde základní provoz bez různých doplňkových projektů (na které se peníze shánějí lépe) na 750 tisíc ročně.

Situace se horší i na komunální úrovni, konkrétně v Brně jsou „příkoppy hluboké jako nikdy předtím“ a po jedenácti letech tak možná končí i oblíbená městem hrazená služba zvaná Zelený telefon.

„Je třeba si uvědomit, že ‚poradenství zdarma‘ není zdarma. Za klienta by ho mělo platit město či ministerstvo, protože by si mělo být vědomo, že je to důležitá služba, podobně jako platí jiné veřejné služby, například sociální,“ připomíná Yvonna Gaillyová. ☒

Autor je redaktorem časopisu

Poslanecká sněmovna i Senát Parlamentu ČR v letošním roce přijaly poměrně velké množství předpisů, na které bychom Vás tímto článkem chtěli upozornit. Zmíněny budou i teprve připravované novelizace, pokud mají zásadní vliv na ochranu životního prostředí.

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ
PETRA HUMLÍČKOVÁ

Na první pohled s ochranou životního prostředí zcela nesouvisejícím předpisem je **soudní řád správní** (150/2002 Sb.). S účinností od 1. 1. 2012 již nebude možné soudně napadnout „staré“ územní plány, které byly přijaty ještě na základě dřívějšího stavebního zákona ve formě obecních vyhlášek. Pokud se tedy domníváte, že územní plán vaší obce nebyl přijat v souladu se zákonem, podejte návrh na jeho zrušení k Nejvyššímu správnímu soudu nejpozději do konce roku 2011. Ostatní územní plány budou moci být napadány pro nezákonnost pouze do tří let od počátku jejich účinnosti, a to nově před krajskými soudy. Novela velmi příznivě mění podmínky pro přiznání odkladného účinku. Soudy tedy budou moci častěji s podanou žalobou spojit odkladný účinek, ve výsledku tak přerušit spornou výstavbu a tím účinněji ochránit životní prostředí.

S procesními oprávněními veřejnosti souvisí novelizace zákona o **urychlení výstavby dopravní infrastruktury** (416/2006 Sb.). Působnost zákona byla rozšířena z dopravní i na vodní a energetickou infrastrukturu (elektrické vedení, jezy). Novelizace mění způsob doručování účastníkům a umožňuje sloučení územního a stavebního řízení. Zásadně měněn je způsob vyvlastňování nemovitostí pro tyto stavby (obdobné podmínky vyvlastňování jsou v současné době přejímány i do obecného vyvlastňovacího zákona, který bude v nejbližší době předložen do Poslanecké sněmovny).

Připravované změny

Ještě významnější dopad na procesní práva veřejnosti bude mít připravova-

Nové právní předpisy v oblasti životního prostředí

FOTO: JAN MORAVEC

V současné době se připravují hned dva různé návrhy zákona o Národním parku Šumava.

ná velká **novelizace stavebního zákona**, která v současné podobě např. mění pro občanská sdružení zásadní § 70 zákona o ochraně přírody a krajiny. Podle současné verze (která se ale ještě může změnit), se veřejnost nebude mít právo účastnit stavebních řízení a nebude mít ani možnost účastnit se většiny řízení vedených podle zvláštních předpisů (tj. odlišných od územního řízení nebo řízení podle zákona o ochraně přírody a krajiny).

V Poslanecké sněmovně je v současné době také projednáván zcela **nový zákon o ovzduší**. Ten by měl vyřešit současné překračování limitních hodnot emisí, které se již nedaří dále snižovat. Nadměrné znečištění má negativní dopad na lidské zdraví a navíc vystavuje Českou republiku riziku sankcí ze strany Evropské unie. Nový zákon proto optimalizuje programové nástroje (Národní program snižování emisí ČR, programy ke zlepšení kvality ovzduší v zónách a aglomeracích).

Vůči jednotlivým zdrojům posiluje individuální přístup, včetně zohlednění místních podmínek prostřednictvím emisních stropů. Návrh také zpřísňuje emisní limity, technické požadavky i revize poplatků pro jednotlivé zdroje. Ministerstvo životního prostředí by mělo do konce října 2011 představit související koncepci kontroly domácích topenišť. Zásadní spory lze při projednávání očekávat u poplatků za znečišťování ovzduší a ukládání kompenzačních opatření. Sněmovnou již prošla **drobná novelizace stávajícího zákona o ochraně ovzduší** (z dílny poslanců Drobila, Lukši a Kočí). Novelizace upravuje tzv. nízkoe emisní zóny ve městech a umožňuje stanovení emisních stropů.

Připravovány jsou dva zákony o **Národním parku Šumava**. Návrh Plzeňského kraje trpí řadou formálních, ale i obsahových vad. Pro přírodně mimořádně hodnotné území NP Šumava by takový předpis nezajistil odpovídající úroveň ochrany, protože nejsou respektovány standardy běžné v zahraničních právních úpravách středoevrop-

ských národních parků ani doporučení Mezinárodního svazu ochrany přírody (IUCN), nejsou dodrženy ani mezinárodní závazky ČR. Druhý návrh, připravovaný Ministerstvem životního prostředí, zatím nebyl oficiálně zveřejněn.

V současné době jsou také parlamentem novelizovány zákony o **obchodování s ohroženými druhy**, který upravuje problematiku týkající se tuleňů, a o **ekologickém zemědělství**.

Energetika

Několika různými novelizacemi je měněna problematika související s energetikou. Zásadní v současné době schválovanou změnou je budoucí **finanční podpora obnovitelných zdrojů**, která je upravena ve vládním, komplexním návrhu zákona o podporovaných zdrojích energie. Základním problémem návrhu je přímé navázání poskytované podpory na stropy pro jednotlivé obnovitelné zdroje nastavené vládou schváleným Národním akčním plánem rozvoje obnovitelných zdrojů energie. Ten totiž pro rok 2020 počítá s nižším podílem elektřiny ze solárních panelů, než je ten současný. Podpory by se tedy nedočkaly žádné nové solární instalace (např. ani na střechách domů). Zákon také nepočítá s podporou obnovitelného tepla. K tomu zákonu byl podán hospodářským výborem „přílepek“, který by uděloval výjimku z povinnosti platit poplatek za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu pro průmyslové zóny a dálnice (tj. výjimka by se uplatnila na cca 60 % z objemu příspěvku).

Již schválenou novelizací energetického zákona je nově stanovena povinnost vybavit zdroje od 100 kW výše (i zpětně) automatikou pro dispečerské řízení, které lze využívat pro odpojování OZE za náhradu. Ministerstvo průmyslu a obchodu bude autorizovat zdroje energie od 100 kW.

Změněn byl také **atomový zákon**, který nově zavádí kompenzace obcím za geologické průzkumy pro hlubinné úložiště radioaktivního odpadu. S energetikou souvisí i přijatá novelizace **zákona o odpadech**, podle které budou nevyužitá poplatky za stará auta využita na financování programu Zelená úsporám. ☒

Atoři působí na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (M. Damohorský je jejím proděkanem)

FOTO: JANA ZINOVÁ

Sudslavická lípa a mlýn Vanických.

Opolenec je tvořen čočkou krystalického vápence, která je uložena v kyselých horninách s převahou biotitických pararul. Jeho okolí tvoří fragmenty sušového lesa, kulturní bory, druhotně vzniklé křoviny a mezofilní podhorské louky. Typické jsou zde vápencové výchozy. Přírodní rezervace Opolenec byla vyhlášena 1. listopadu 1985 a je zařazena mezi evropsky významné lokality soustavy Natura 2000 z důvodu výskytu velkého množství vzácných a chráněných druhů rostlin i živočichů. Z rostlin jsou to především hořeček mnohotvárný český, kapradina hrálovitá a tofič hmyzonošný.

Již předtím, v letech 1974 až 1977, zde byla vybudována naučná stezka Sudslavický okruh. Největší zásluhu

na jejím vzniku měli tehdejší ochránci přírody z Prachatic, především pak kolektiv kolem pánů Bohuslava Nauše a Aleše Záveského. Ti zde trávili s mladými ochránci přírody stovky hodin dobrovolné práce o letních prázdninách, kdy vytvářeli její tehdejší podobu.

Sudslavický okruh kdysi

Stezka ve své dřívější podobě nabízela svým návštěvníkům mimo dvou úvodních cedulí dalších 26 zastavení zaměřených na obecnou ochranu přírody a přírodní a historické zajímavosti Opolence. Stezku zpřijemňovala také dvě interaktivní zastavení – odhad výšek a vzdáleností. Její součástí byla i 300 metrů dlouhá odbočka vedou-

Naučná stezka

TEXT JAKUB HROMAS

Severně od města Vimperk, asi 5 kilometrů po proudu říčky Volyňky, se na jejím pravém břehu rozprostírá přírodní rezervace Opolenec. Před 34 lety zde vznikla druhá z pošumavských naučných stezek. V roce 2010 prošel celý naučný okruh zásadní rekonstrukcí.

cí k lesnímu prameni. Aby se turisté dozvěděli více o těchto zastaveních, byl v srpnu 1977 vydán nákladem 2000 ks tištěný průvodce o rozsahu 41 stránek. Byly v něm publikovány mimo nejzajímavějších místních informací (o Sudslavické jeskyni, bývalé vápence či Sudslavické lípě) také informace praktické ochrany přírody, například

Hořeček mnohotvárný český.

FOTO: TOMÁŠ JIRČKA

Sudslavický okruh

FOTO: JAKUB HROMAS

jak správně pečovat o ptactvo, jak se ohleduplně chovat v přírodní rezervaci a mnoho dalších botanických či dendrologických dat a údajů.

Během dlouhých let se však projevil na vybavení stezky neúprosný běh času a i přes základní údržbu, prováděnou ZO ČSOP Šumava, městem Vimperk a Spolkem na ochranu šumavské přírody, jednotlivá zastavení a dřevěné prvky zestárlý, staly se nefunkčními a pro turisty už málo lákavými. To se projevilo na upadající návštěvnosti. Rekonstrukce stezky se proto stala nezbytnou.

Rekonstrukce

ZO ČSOP Šumava měla rekonstrukci stezky jako prioritní aktivitu již od svého založení v roce 2008. Finanční prostředky byly sháněny členy organizace neúspěšně přes 2 roky. Podařilo se je získat až v roce 2010 díky programu firmy NET4GAS „Blíž přírodě“, z něhož jsou podporovány rekonstrukce a zpřístupňování přírodovědně zajímavých lokalit po celé České republice.

Rekonstrukce stezky probíhala celé léto a podzim roku 2010, a to nejen za přispění členů ZO ČSOP Šumava a Spolku na ochranu šumavské přírody, ale také díky nadšení dobrovolníků z řad místních obyvatel a usedlíků, především pak mlynáře Vanického. Ruku k dílu přiložili i pracovníci Správy NP a CHKO Šumava. Slavnostně byla stezka znovuotevřena 5. listopadu 2010.

V rámci kompletní rekonstrukce bylo po celé délce stezky umístěno 15 nových infotabulí, které asi ze 2/3 navazovaly na stará zastavení, některá však byla umístěna nově, aby se optimálně rozmístila po celé délce stezky, a návštěvník tak měl možnost se neustále něco nového dozvídat. Vedle těchto zastavení byly instalovány také dvě úvodní tabule na nástupní místa okruhu, tedy k mlýnu Vanických a na nádraží v Bohumilicích v Čechách. Na těchto tabulích jsou uvedeny základní informace o naučné stezce, o přírodní rezervaci Opolenec a je na nich zobrazena pro orientaci turistů i mapa s jednotlivými zastaveními. Stezku bohatě doplnil také dřevěný mobiliář, jímž jsou odpočinková posezení u Sudslavické lípy, Sudslavické jeskyně, ve vrcholové části stezky, dále pak lavičky, přeazy pastvin a stojan na vrcholovou knihu pro zápis návštěvníků. Pro lepší orientaci byla stezka nově vybavena rozcestníky a byla vyznačena Klubem českých turistů.

Veškeré dřevěné prvky na stezce pochází z výroby místního truhláře a tesaře, čímž byla naplněna také vazba výroby dřevěných prvků na pošumavský region.

Informační leták a další novinky

Součástí projektu bylo také vydání letáčku o této naučné stezce a o přírodní rezervaci Opolenec, který je distribuován po informačních a turistických centrech v regionu. Zároveň se chystá výroba průvodce po naučné stezce, jenž bude v elektronické podobě

volně dostupný ke stažení na internetu. Průvodce bude v sobě obsahovat další, podrobnější informace o této jedinečné pošumavské stezce.

Novinkami, které tuto naučnou stezku v budoucnu čekají, je umístění dalšího interaktivního zastavení pro pobavení nejen dospělých, ale i menších návštěvníků, a odborné arboristické ošetření přes 600 let staré památné Sudslavické lípy, jednoho z největších lákadel stezky. ZO ČSOP Šumava navíc připravuje pro návštěvníky regionu i komentované doprovody a vycházky s možností dozvědět se ještě více zajímavostí a informací, než nabízejí instalované panely.

Nová podoba stezky je tak výsledkem práce především mnoha dobrovolníků a přátel přírody. Je třeba si vzít jejich pomoci a zároveň úžasného přístupu, který dal vzniknout tomuto krásnému naučnému okruhu. V budoucnu nás čeká na stezce ještě mnoho práce, ale věříme, že se nám ji bude dít dařit vzelebovat nejen pro naši radost, ale především pro radost návštěvníků Šumavy a Pošumaví. ☺

Autor je členem ZO ČSOP Šumava.
Kontakt – jakub.hromas@csopsumava.cz

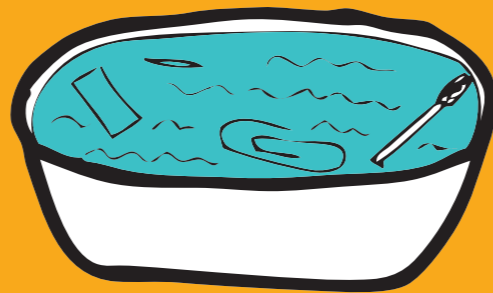

FOTO: JAKUB HROMAS

Na hladině

Na hladině tůní a rybníků můžete vidět mnoho živočichů, kteří umí chodit, běhat i skákat po vodě. Vyzkoušejte si dva pokusy, které nám dokazují existenci pro nás lidi neviditelné vodní blanky, která řadě živočichů umožňuje snadný pohyb po vodní hladině.

TEXT PETRA ORÁLKOVÁ

1. Plavci a potápěči

Pomůcky: vanička nebo lavor, kancelářské sponky, sirky, drobné mince, jehličí, jízdenka MHD a spousta dalších malých věcí. Kapátko a tekuté mýdlo.

Postup: Naplňte vaničku nebo lavor vodou. Vezměte si kancelářské sponky a další věci a položte je opatrně na hladinu, aby plavaly.

Co plave a co neplave?

Plave: _____

Povrchového napětí využívají i někteří vodní živočichové. Kteří? _____

Kapátkem nakapejte několik kapek tekutého mýdla na vodu asi 5 cm od plovoucího materiálu.

Co se stalo?

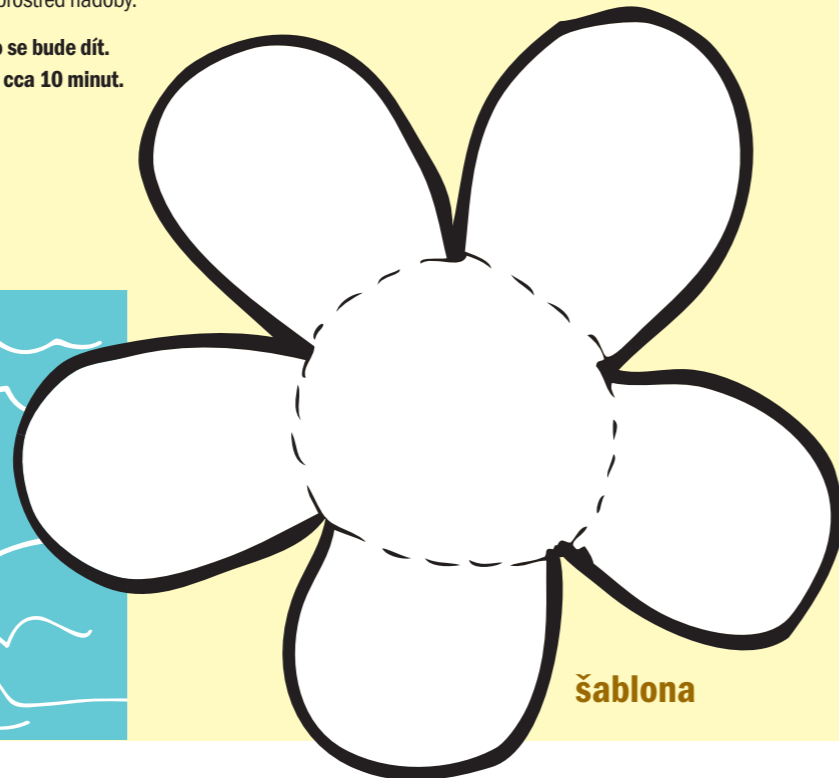
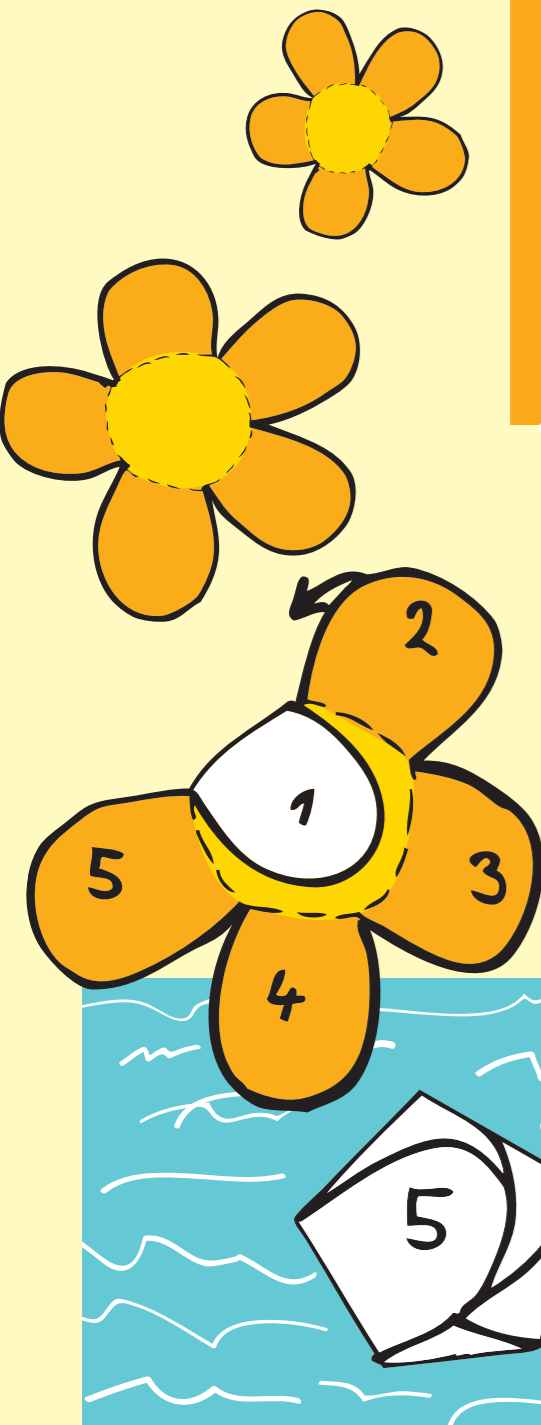
Jaký vliv by to mohlo mít na vodní živočichy žijící na hladině?

2. Rozvíjej se, poupátko

Pomůcky: vanička nebo lavor s vodou, kancelářský papír, pastelky, nůžky

Postup: Vzorovou květinu obkreslí na kancelářský papír a vybarví ji. Opatrně květinu vystříhni a poskládej podle návodu. Zavřenou květinu polož na uklidněnou vodní hladinu doprostřed nádoby.

Pozoruj, co se bude dít.
Pokus trvá cca 10 minut.

šablona

Koncem 19. století byl akát oblíbenou dřevinou jak lesníků, tak i okrašlovacích spolků. V době, o níž je řeč, se však již názory na tuto dřevinu začaly zjevně rozcházet. Níže uvedená argumentace CK lesního inspekčního komisaře Pavlovského je reakcí na článek botanika J. S. Procházky, který upozorňoval na problémy s výsadbou akátů jak z pohledu botanického, tak estetického, a doporučoval raději vysazovat břízy.

Po dobu své praxe ve státní lesní službě v Čechách měl jsem příležitost několik set hektarů půdy ponejvíce nejhorší jakosti v nejrůznějších polohách zalesnit a při tom také akát ve značné míře vyzkoušet, pročež jej mohu jen všele doporučit. Dřevina tato jest ještě pořáde – vzdor hojnému užívání jejímu při zalesňování – v našich krajích, pokud se týče výborných a všestranných vlastností svých, málo známa a proto nedostatečně oceňována, jak shora uvedené články proti ní směřující dokazují. Neboť není půdy – vyjma močálovitě, a polohy – krom mrazivé, kde by se akát nedařil a při tom i vzdor nepříznivému stanovišti užitku nepřinášel. ... Zvláštní orgány na končetinách kořenů akáto-

Akát versus bříza

Původně jsem chtěl na tomto místě připomenout, o čem diskutovaly okrašlovací spolky před sto lety. Při listování zažloutlými stránkami tehdejší Krásky našeho domova mě však upoutal jeden konkrétní článek, a tak si dovoluji Okénko do historie udělat opět monotematické.

Bříza se sice také usadí na půdách nejhorších, není však při svém skrovném větroví a listí s to půdu dokonale chránit. Jako dřevina světlo a samotu milující brzy prořídne, takže není vůbec schopna tvořit čisté porosty beze zlých následků pro půdu. ... Chceme-li vypěstovat břízu krásnou, štíhlou, která by svou bílou korou lahodila oku, jak pisatel předem uvedeného článku asi si přeje, pak ji musíme přikázati půdu nejméně prostředně dobrou, což také není všude možno, vzpomeneme-li jenom ku př. úplně pustých strání v povodí českých řek, kde státní lesní inspekce zalesňování provádí. Nelze popřít, že bříza se svou bílou korou vyvolává v přírodě se stanoviska estetického krásné efekty, pročež odjakživa používána bývá při zakládání sadů atd. Avšak: Ne quid nimis! – všeho s měrou. Jednotlivé břízy ve smrkové kultuře, poněkud předrostlé, neb osamocené na okraji lesa, malé skupinky bříz ledabyle tu a tam vtroušené, velmi rázně se od tmavého pozadí odlišují. Avšak větší plocha pouze neb hlavně břízami porostlá činí dojem velmi monotonní a ani různobarevné okolí není s to oku, přílišným množstvím bílé barvy bříz nemile dotčenému, lahoditi. Taková jednotvárnost působí konečně velmi nudně.

... V porostu březovém půda břízou využitkována, bídná pozemní vegetace (lišejníky atd.) a také reflexe slunečních paprsků od bílé kůry nedovolují každé jiné dřevině, by se mezi prořídlymi břízami usadila. Kde příroda ještě bez násilnosti člověka vládne, tam uvidíte pod břízami nanejvýše zakrnělý jalovec, vřes a tu a tam po zemi se plazící trní. ... Že by akát „zamezil tvoření podrostu a všechn bylinný podrost dusil“ jest úplně nesprávným, poněvadž akát jako dřevina částečně světlo milující se později prosvětlí, čímž již ostatním rostlinám, zejména různým

křovinám a travinám, dána možnost, se v mírném stínu pod akátem usídliti, mohou se však pod ochranou staršího porostu akátového také velmi výhodně jiné cennější dřeviny lesní vysazovati.

... Tu a tam se také pozastavují nad tím, že právě ta neb ona stráž byla výhradně akátem neb jinou dřevinou, která se zrovna pozorovateli nezamlouvá, vysázena, aniž by dotčný kritikus znal blíže intence vyplývající z technických důvodů. Často se tu jedná o „první pomoc“, která se dostala půdě za příčinou upevnění, zúrodnění atd. ... Teprve po delší době, až se poměry zlepšily, možno přikročiti k přeměně porostu volbou jiných dřevin. Proto ale nesmí nezasevený hned vrtěti hlavou a upozorňovati, „že by bylo dobře osazovati stráně teprve po zralé úvaze“. Neboť tato u všech takových prací odborně prováděných těmto, o čemž každý může býti přesvědčen – předchází!

Polemika je vždy užitečná, přesto po přečtení těchto řádek v hlavě hlodá otázka, zda některé věci tehdy autor nevěděl, či šlo – jak známe i dnes – o úmyslnou manipulaci... Takto na citovaný článek reagoval o několik čísel později J. S. Procházka.

... To je mi nejzajímavější březový komplex milejší. Že v tom názoru nezůstane asi osamocen, o tom svědčí, že typicky březové krajiny (sev. Norsko, Finsko a.j.) mají dosti obdivovatelů, ale že by byl býval někdo u vytržení nad železničním náspem akátem posázeným, toho jsem ještě nikdy neslyšel. Autor si libuje, že akát rychle roste, a proto se hodí k provisornímu osazování. To je jisté, však ale nepovídá, jak ho pak vypudit; to je právě vlastnost těchto leguminosních vetřelců, že se vypudit tak snadno nedají!..

Z VII. ročníku KND vybral a komentářem opatřil Jan Moravec

FOTO: JAN MORAVEC

vých, v podobě malých kuliček, vyvinoují množství dusičitých látek, čímž akát půdu valně zlepšuje. K poslednějšímu přispívá také dosti značné množství každoročně opadávajícího listí, které, což jest pro tvoření vrstvy mrvové velmi důležitým jest, rychle zetlí.

S MIRKEM JANÍKEM Nejen o Ščúrnici

Rok 2011 byl Organizací spojených národů vyhlášen Mezinárodním rokem lesů. A pokud je v ČSOP řeč o lesích, kam jinam se obrátit, než na Valaško...

KOSENKA byla známá péčí o horské louky. Dneska je vašim nejnámějším programem výkup pralesa Ščúrnice. Proč jste se vrhli do záchrany lesa?

Říká se, že „na všechno se má chodit od lesa“, my k lesu došli až nakonec. Protože les je skutečně kostrou ekologické stability evropské krajiny. Ty louky byly člověkem vyrvány lesu, les je obklopuje... Takže jsme postupně došli k tomu, že nestačí chránit louky, že je nutné chránit právě i ten les.

A proč zrovna Ščúrnice?

Těch důvodů je několik. Prvním je typ lesa. Státní ochrana přírody tady v minulosti zaspala, nebyla vyhlášena žádná chráněná lokalita, která by zachovala typické jedlobukové lesy severovýchodní části Bílých Karpat. Byly to druhé zóny a ty neposkytují dostatečnou ochranu. Takových porostů je tady víc, my jsme si vybrali místo, které jsme dobře znali. Druhým faktorem bylo, že leží v těsném sousedství státní přírodní rezervace Ploštiny, jejímž základem jsou horské pastviny. Řekli jsme si, že takto se ty dva programy doplní a vznikne typická ukázka karpatské krajiny od divočiny, kterou má představovat právě Ščúrnice, až po kulturní aspekt těch pastvin. A třetí důvod – Ščúrnice je od obce Poteč, na jejímž katastru leží a kde žije většina vlastníků, více za hřebenem, takže je pro ně méně přístupná. Což sehrálo svoji roli v jednání o výkupech. Kdyby to bylo někde za vesnicí, tak tam mají lidé spíše tendenci hospodařit.

Jak probíhá takové jednání s vlastníky?

Každé takové jednání je jedinečné, stejně jako je jedinečný každý člověk. Někteří vlastníci jsou nakloněni myšlence, že ten les bude zachráněný, chápou, že eko-

logická hodnota toho lesa je mnohem vyšší než hospodářská, neboť často jsou to lesy nepěstěné, přestárlé, maximálně tak na palivové dřevo. Jiní jsou zase spekulanti, když vidí náš zájem, snaží se cenu vyháňet do nereálných výšek. A ještě jiní prostě prodat nechtějí, protože k tomu lesu mají citový vztah; s čímž se dá do budoucna perspektivně pracovat.

Zajímavé je spoluvlastnictví. Někdy jednání velice komplikuje, ale jinde nám naopak pět spoluvlastníků řeklo: „My se nejsme schopni domluvit, co s tím, vy jste jediní, kteří přišli s nějakým pozitivním návrhem, tak ať je to vaše.“

Nebo jeden výkup na Stráži. Zjistili jsme, že vlastník je ze Spojených států, dcera emigranta, jehož rodina byla těžce poškozená minulým režimem. Měla k tomu lesu velice hluboký vztah, byl pro ni památkou na otce. Řekla, že si to rozmyslí a ozve se. Půl roku byl klid, nikdo se neozýval. A pak napsala: „Pane Janík, měla jsem těžkou operaci, dopadla výborně. Sehnala jsem si na vás referenci v Anglii, že skutečně existujete, že je to podobné hnutí, jak znám britský National Trust a že máte dobré výsledky. Syn souhlasí, a protože nám zůstane ještě jiný les tady na Kloboucku, tak já vám to prodám. Jelikož se nemohu pohybovat, jmenovala jsem v České republice svého právního zástupce a ten to s vámi dořeší.“ Už je ten les náš a její otec tam má malou destičku s textem z jeho paměti: ... na Valašské Klobouky, hory, louky a pole, vzpomínám vždy s pohnutím!...

Zmínil jsi Stráž, váš druhý lesní projekt.

Jak ten vznikl?

To byl nejkrásnější dárek. Kloboucká důchodkyně paní Sedláčková nám dala třikrát na Ščúrnici. Dvě stovky, tři stovky. Vždycky říkala: „Ogaři, já vám nemohu

FOTO: JAN MORAVEC

TEXT JAN MORAVEC

dát víc z toho důchodu, ale to, co děláte, je krásné...“ Pak se najednou ztratila a po nějaké době dědické řízení, ona nám věnovala třetinu bytu. Neměla děti, příbuzní si jí nevěšili, tak darovala třetinu tetě, která se o ni starala, třetinu Nadaci na ochranu zvířat a třetinu nám. Byt jsme prodali a vyneslo to každému dvě stě tisíc korun. Ona si výslovně přála, abychom je investovali do ochrany přírody tady na Valašku. Tak jsme si řekli, koupíme na její památku les. Les paní Sedláčkové.

Měli jste v plánu už dříve tenhle les koupit, nebo to byl okamžitý impuls poté, co jste získali ty peníze?

Les na Stráži leží na hřebeni mezi lučními rezervacemi Javorůvky a Dobšena, které máme v péči fakticky od vzniku Kosenky. Jsou v něm prameniště důležitá pro ty rezervace. Že by to bylo pěkné je nějakým takovýmto způsobem propojit, jsme kdesi v hloubi duše dávno uvažovali, ale přišlo nám to nereálné. My viděli prioritu ve Ščúrnici. Prání paní Sedláčkové použít tyto peníze pro Kosenku jsme ale vnímali tak, že bychom je neměli dát do celostátní sbírky, ze které je vykupovaná Ščúrnice. A tak jsme vymysleli tento projekt.

Součástí tohoto lesa je i nádherná borovice. Třicet roků jsem tam chodil a vždycky jsem si říkal, čím asi je, ja-

ký bude její osud. Když jsme chodili na exkurze na Javorůvky, na Dobšenu, dívali jsme se, jak se tu o buky a duby nikdo nestará, jak živoří. Aniž bych věděl, koho to je, vždycky jsem říkal: „Děcka, podívejte se, jak jsou ty stromky otloukané, má se to natírat, ale vlastníkům na tom nezáleží, ti vidí jenom smrky; pojdte, pomůžeme jim!“ Tak jsme trávou vrcholové pupeny zavazovali, opíchávali jsme je lískovými pruty... Čistě jenom z obyčejného vztahu a citu k těm stromkům. A představ si, po třiceti letech přišla nějaká paní Sedláčková, odkázala nám kus bytu a my se stali majiteli těchto pozemků!

Původně měl být tento les na rozdíl od Ščúrnice ukázkou toho, jak lze v lese přírodě blízkým způsobem hospodařit. Dnes již i tady uvažujete o postupném převedení do bezzásahového režimu. Proč?

Tady to byla smrčina stále znova napadaná kůrovcem nebo vyvracená západními větry. Žádný prales. Ukázat tu tedy v protipólu ke Ščúrnici, jak v lese hospodařit, už pro tu návaznost na hospodářské louky, se jevil jako dobrý nápad. Ale zjistili jsme, že je tolik rozporuplných názorů, jak co kde dělat, co kde vysazovat a jak se o to starat, že se v současné době kloníme k tomu, udělat tu podpůrná opatření – ochranu náletových dřevin, k tomu dosadbu dubu, buku – a v určitém horizontu fekneme deseti let to ponechat také divočině. Ale nebráníme se ani jiným názorům. Ta debata je příjemná v tom, že vlastnicky jsou ty pozemky zajištěné, obnova lesa nyní už také a odborníci všeho druhu se tam mohou vyřádit. On ten les zas neroste tak rychle, aby se nedala vést krásná diskuse, kde se mohou sejít lesníci, ochranáři, krajináři, ekopedagogové...

Mgr. Miroslav Janík (*1948)

Mezi přáteli známý pod trampskou přezdívkou Budulínek. Zakládající člen a dlouholetý předseda ZO ČSOP KOSENKA, duše většiny zdejších aktivit, ať již jde o tradiční Kosení karpatských luk, výkupy lesa či oblíbený Mikulášský jarmek. Člen Rady Národního pozemkového spolku, nositel řady „ochranářských“ ocenění.

vé... Ta diskuse může trvat klidně ještě dalších pět let, než se rozhodneme. Není kam spěchat. Snad v Thoreauovi či kde jsem narazil na krásný citát: „Les zná svůj čas a člověk ho má přijmout.“ To jen lesníci neustále pohánějí v nějakých opatřeních. V hospodářských lesích to moc jinak nejde. Ale skutečně přírodní les si svoji cestu najde, když mu nevnučíme nějakou svoji teorii. Já nemám žádné lesnické vzdělání, já jen chodím, pozoruji a naslouchám. A je to nesmírně zajímavé. Je úžasné, jak ten les volí vlastní strategii. Třeba na Ščúrnici jsou taková místa, kde byly vysazené smrky. Ale protože vlastník se vykašlal na údržbu, a buky a vůbec listnáče se tam cítí doma, je vidět, jak ty buky začínají ty smrky válcovat.

Ščúrnice je od počátku deklarovaná jako bezzásahové území. Někteří odborníci ale upozorňují, že pokud se skutečně nebude zasahovat, dříve či později buky pravděpodobně úplně vytlačí jedli, kterou se dnes Ščúrnice tak chlubí. Jsi s tím smířený?

No, nejsem s tím úplně smířený. Ta jedle sem kulturně i historicky patří. To je strom, ze kterého dříve stavělo celé Valaško, i když dneska není dřevařsky moc ceněná. Já si osobně myslím, že při dnešní rozloze, přestože říkáme bezzásahový, bychom mohli nějaký podpůrný program pro tu jedli vytvořit. Ale nemusíme to rozhodnout zítra nebo pozítří. Les nám dává čas, abychom pozorovali a rozmýšleli. Zřejmě mají pravdu, ten buk je úžasně vitální. Ale možná stačí tu jedli ochránit před okusem. Je zajímavé, že na Ščúrnici máme asi dvě místa, kde je vidět, že jedle vítězí až plošně. Třebaže je tam i buk, té jedli se tam nějakým zázračným způsobem daří. Ale je to kompletně spasené. Kdyby nebylo přemnožená spárkatá zvěř, tak je tam nádherný mladý jedlový porost.

Jaké jsou vaše vztahy s myslivci?

Teď nám dost ublížilo, když v poslední Sedmé generaci vyšel článek o vztahu myslivců a ochranářů, kde se píše, že jim rušíme právo honitby na pozemcích Ščúrnice. To není ale vůbec pravda. Já mluvil o ideální vizi, že by zde za sto let mohla být divočina, kde by byly velké šelmy a kde by nemuseli myslivci působit jako regulátoři, kde by se opravdu nemuselo zasahovat. A oni z toho udělali, že je chceme dnes hned vyhnat.

Přitom my tu myslivce potřebujeme. Potřebujeme, aby tu zvěř regulovali ještě víc než dnes, dokud se nevrátí velké šelmy. Jen jednou jsme měli střet. Když jsem na Ščúrnici objevil nový posed natlučený na stromě, tak jsme jim ho shodili, to je pravda, ale tam se mi nelíbilo, že byl přítlučený hřebíkama do krásných jedlí a bez dohody s námi.

Bezzásahový starý les si dokáže představit téměř každý, vám se ale podařil husarský kousek, legalizovat bezzásahovou paseku. Jak k tomu došlo?

To je spíš výsledek jakéhosi klimatu kolem Ščúrnice. Součástí vykoupených pozemků byl i kus lesa vytěžený po vichřici. Místní lesní, poctivý úředník, nám začal připomínat, že se tam nic neděje a že by se holina měla zalesnit, jinak pokuta, sankce. Argumentovali jsme, že tam dochází k samovolnému zalesnění. Chtěli jsme i tady dát přírodě šanci. Nicméně, bylo to nepříjemné, protože z hlediska lesního zákona bychom to skutečně měli zalesnit, a už se zdálo, že nám nic jiného nezůstane. A do toho přišly nové lesnické osnovy. Podklady pro ně připravovali lidé z Ústavu hospodářské úpravy lesů Kroměříž. Mladí, šikovní lidé, jezdí sem již delší dobu, přespávají na Kosence. A tito lesníci zařadili tento pozemek, přestože tam jsou ze 40 % pionýrské dřeviny, jako zalesněný. Tak jsem to vítězoslavně vzal a šel na úřad. „Podívejte se, pane Častulík, je to v pořádku! Už to není nulka, ale jednička.“

To bylo na základě nějaké vaší intervence?

Ne, nejsem si vědom, že bychom o tomhle problému spolu přímo mluvili. Ale různé debaty se tady samozřejmě vedly. Viděli, vnímali, o co se snažíme. A snad ta nová lesnická škola víc hledí na přirozené procesy v lesích.

Máš nějaký sen?

Chtěl bych se dočkat, že by nám někdy někdo kousek lesa daroval. Ale nevím. Tady lesy vždycky poskytovaly lidem základy pro život a teď se to pomalu vrací. Elektřina zdražuje, plyn zdražuje, o dřevo začíná být opět zájem. Zaplať Pánbůh za to, co se nám na Ščúrnici pro svobodu lesa už povedlo. Dneska, když jsem měl zdravotní problémy, si opět uvědomuji, jak mě ten les posiluje. Les nepotřebuje ani tolik pomoc od člověka, ale les víc pomáhá nám. ☘

Za domácími zvířaty a do druhohor

FOTO: PETR BLÁHA

Většina návštěvníků po prvních krocích v příjemném prostředí ZOO PARKU ve Vyškově jistě odhodí svou počáteční skepsi z toho, že se přijeli podívat „jenom na pár domácích zvířat“. Brzy zjistí, že domestikovaná zvířata mohou být velmi zajímavá i krásná. Navíc je od roku 2006 součástí zooparku i DinoPark.

TEXT PETR BLÁHA

Asi každý návštěvník zoologické zahrady ve Vyškově má stejné dilema – prohlédnout si nejdříve zoo nebo nastoupit do dinovláčku, přesněji do DinoExpresu a nechat se odvézt do nedalekých druhohor? Jak se rozhodnete, je vlastně jedno.

Pokud si budete chtít projít napřed zoo, můžete se těšit na pohodovou procházku mezi výběhy a voliery domácími, hospodářskými, ale i exotickými zvířaty z celého světa. Hned jak projedete vstupními turnikety, otevře se vám pohled na největší výběhy v zahradě, ve kterých žijí velká i menší hospodářská zvířata Asie, Afriky a Jižní Ameriky – velbloudi jednohrbí i dvouhrbí, z velkého skotu Masaji na afrických pláních chovaní watusi s obrovskými rohy, pštrosi dvouprstí, ale také asijský jaci s mohutnou, dlouhou srstí a jihoamerické lamy s nádhernými velkýma očima. V ubikacích se srubovým ustájením uvidíte další velký skot, buvoly, zakrslé zebu, osly a koně. V pavilonu hrabavé drůbeže zjistíte, že mnohé domácí slepice mohou být zajímavější a barevnější než nějaký papoušek či

jiný cizokrajný pták. Podobně laděná je i expozice „králíkárna“ s dvaceti plemeny králíků, kteří spokojeně chrupkají ve svých kotcích. Velká kolekce vodní drůbeže pohybující se kolem jezírek po celé zahradě, obsahuje mnoho plemen kachen a hus, v samostatném výběhu si prohlédnete, kolika barvami mohou zářit různá plemena krůt domácích. Ze

FOTO: PETR BLÁHA

133 zvířecích druhů a plemen, které ve vyškovské zoo chovají, tady najdete ještě třeba lemury kata, mývaly severní, psíky mývalovité, nosály červené, nandu pampové, jeřáby panenské, bažanty, čápy, pávy, papoušky a mnoho dalších. Celkem uvidíte přes 450 zvířat.

Dvoreček naší babičky byl v době svého vzniku před šestnácti lety snad prvním projektem kontaktní zoo v rámci Unie českých a slovenských zoologických zahrad. Celých deset let zaujímal první příčku v žebříčku popularity mezi všemi lákadly zooparku a byl největší atrakcí hlavně mezi nejmenšími návštěvníky. Jedná se o napodobeninu starého selského dvora se všemi zvířaty, která tam byla dříve chována, do něhož je umožněn vstup návštěv-

níkům. Přijdou tak do kontaktu s chovanými zvířaty, a dokonce jim mohou nabídnout pamlsky v podobě nízkokalorického, granulovaného krmení, zakoupeného v pokladně zoo.

Od zookoutku k zooparku

Původní Koutek živé přírody byl ve Vyškově otevřen 8. srpna 1965. Nebylo jednoduché v tehdejší době, nepřijíci mnoho výjezdů a kontaktů se zahraničím, získávat nová a atraktivní zvířata z cizích zemí, a tak se postupně začal zookoutek, jak je ostatně vyškovskou veřejností nazýván dodnes, zaměřovat na primitivní a původní plemena domácích a hospodářských zvířat. Zakladatel Koutku živé přírody Zdeněk Sokolíček byl nadšeným a neúnavným propagátorem chovu ohrožených druhů živočichů a přenášel svou lásku ke zvířatům na děti a mládež. Přispěl k tomu, že zookoutek se stával známým po celé republice i v zahraničí.

V roce 1990 se vážně uvažovalo o zrušení celého objektu, ale naštěstí přišla vzpruha v podobě finančních dotací a nové vedení mohlo začít postupně s rozšířením zahrady, s rozsáhlými rekonstrukcemi a se stavbou nových modernějších objektů. Ze zookoutku tak vznikl zoopark. Úpravy ostatně probíhají, tak jako i ve všech zoologických zahradách, neustále.

Při prohlídce zoo narazíte na několik příjemných zákoutí, kde stojí za to posedět nebo si pohrát s dětmi na různých průlezkách a dřevěných plastikách rozmístěných po celé zahradě. Zoologická zahrada je situována na rovině tak, že pohyb rodičů s malými dětmi v kočárcích je nenáročný a maminky si jej velmi pochvalují. Bezbariérový areál je také uzpůsoben pro vozíčkáře.

Druhohory na koupališti

Toužíte vy nebo vaše děti vidět zblízka přes třicet druhohorních ještěřů v životních velikostech? Není nic snazšího,

než nasednout do DinoExpresu – motorové soupravy podobající se otevřenému výletnímu vláčku – a absolvovat jízdu přes Vyškov do DinoParku, za poslechu spousty zajímavých informací z předtočeného vyprávění.

Kdyby se před pamětníky otevřela obrovská stylová brána do areálu bývalého koupaliště v Marchanickém hájku, asi by jenom v úžasu na prázdno polkli. Na místě vlastního bazénu se dnes v písečné pastí topí mláďe iguanodona, nad kterým v bezmoci nařiká jeho obrovská matka a na kterého se už žene stádo dravých compsognathů.

Návštěvníci postupně objevují v zarostlém smíšeném lesíku jednotlivé druhy dinosaurů, o kterých se na informačních tabulkách dozvědí všechny důležité informace. Číhá tu například rohatý triceratops, gigantický 33 metrů dlouhý diplodocus, stegosaurus s kostěnými štíty na hřbetě, dlouhokrký brachiosaurus a najdete tu samozřejmě i oblíbeného dravce – tyranosaura. Některá zvířata si právě pochutnávají na své kořisti, jiná se koupou v bažině a z větví stromů se dolů snášejí pteranodon. Neupravený porost a zvuky doprovázející každé zvíře dodávají místu tu pravou prehistorickou atmosféru.

Několik modelů najdete i mimo křovinatý hájek. Jsou totiž umístěny na jakémsi náměstí, kde se nachází prodejna suvenýrů, stánky s občerstvením, sociální zázemí, paleontologické hřiště pro

děti, ale hlavně dřevěné 3D kino. Před jeho vchodem obdrží návštěvníci polarizační brýle a mohou se podívat na některé z filmů natočených speciálně pro DinoPark. Každý, kdo má zájem i o rostlinnou říši, s rozechvěním pohlédne na vzácnou pravěkou borovici, nazvanou Wollemia nobilis, nalezenou v několika exemplářích v Austrálii, která je považována za velkou botanickou raritu. Na Zemi totiž rostla již v době před 175 miliony let.

Na co se ještě můžete těšit

Odpočinek a zábava nejsou jediným cílem existence ZOO PARKU a DinoParku ve Vyškově. V sále k tomu určeném tu probíhají přednášky, besedy a promítání s nejruznějšími cestovateli, výtvarné výstavy a akce k mezinárodním ochranným kampaním. Mimo to pořádá zoo Vítání jara na Den ptactva, oslavy Dne Země a Dne zvířat, ve spolupráci s DinoParkem a hvězdárnou to bude akce Na prázdniny pod hvězdami, dále noční Strašidelnou zoo, „Zemkové poutí“, před Vánocemi se tu slaví svátek svatého Mikuláše a můžete si prožít Vánoce na statku. Výčet pořádaných akcí není jistě celý, ale dá se říci, že minimálně jednou v měsíci se koná nějaká akce pro veřejnost.

Úplnou novinkou je letos koncem června otevřené Centrum environmentální výchovy Hanácký statek. Navzájem propojená replika statku z 19. stole-

FOTO: PETR BLÁHA

ti se stodolou a podzemní sál poskytnou návštěvníkům zajímavý pohled do minulosti. Někdy je tu mimo jiné možné zhlédnout a vyzkoušet si tradiční řemesla, prohlédnout si historickou zemědělskou techniku či výstavu fotografií a celý objekt bude sloužit také školám a pedagogům. Zoo má rozšířenou nabídku výukových programů poskytujících znalosti o zvířatech, životním prostředí nebo třeba o životě na venkově v minulém a předminulém století. Přijet mohou třídy z mateřských, základních i středních škol.

Více informací

o dění v ZOO PARKU a DinoParku ve Vyškově získáte na www.zoo-vyskov.cz a www.dinopark.cz.
Vstupné pro dospělé 130 Kč, členové ČSOP po předložení členského průkazu 90 Kč.

V letošním roce má ZOO PARK Vyškov ještě jednu novinku. Nad areálem DinoParku stojí vyškovská hvězdárna, která po dlouhá léta sloužila pouze organizovaným zájemcům o pozorování vesmíru nebo odborným organizacím. Pro veřejnost byla otevřena minimálně. A tak když se naskytla příležitost, přešla hvězdárna pod správu ZOO PARKU. Již v letošním roce ji může veřejnost navštívit každé úterý a v pátek. Od příští sezóny bude hvězdárna přístupná také pro návštěvníky zoo a DinoParku, v současné době probíhá rekonstrukce zařízení na denní pozorování Slunce. Pro zájemce uvádíme webadresu, kde se dozvíte o činnosti hvězdárny více: <http://www.vyskov-mesto.cz/hvezdarna.asp>.

Autor je zaměstnancem ZOO PARKU Vyškov. Kontakt – zoopark@zoo-vyskov.cz

FOTO: PETR BLÁHA

FOTO: JIŘINA BORECKÁ

Tvarožná Lhota, obec ležící v podhůří chráněné krajinné oblasti Bílých Karpat, se stala v pátek 2. září místem, kam zamířilo bezmála 150 účastníků již 10. setkání členů ČSOP.

TEXT JIŘINA BORECKÁ

10. setkání členů ČSOP – tentokrát v Bílých Karpatech

Už před druhou hodinou odpolední se v místním autokempu Lučina (všimněte si, jak malebně a chutně zní obě jména :-)) začali zapisovat a ubytovávat první návštěvníci. Ti, co se příliš nezpозdili, si mohli záhy vyzkoušet na vlastní kůži proměnu housenky v motýla v rámci semináře paní Marie Petru z Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty, která posluchačům přiblížila výukový program Housenka a její kabátek, urče-

ný pro děti z mateřských škol a prvního stupně škol základních. Nechyběly říkanky, obrázky ani ukázka motýlích kukel a na závěr si všichni společně, bez rozdílu věku, zacvičili.

Od motýlů přes krajinný ráz zpátky k motýlům

Z rozehřátého trávníku uprostřed kempu se mnozí následně přesunuli do sálu v restauraci, kde povídání o motýlech pokračovalo. Entomolog Jan Uříčář nám ve své přednášce objasnil, jak různé způsoby obhospodařování mohou ovlivnit četnost jednotlivých druhů motýlů, a seznámil nás s motýly Bílých Karpat.

O tom, jak se na krajinu dívat trochu jinak, než jsme zvyklí, a jak nám tento pohled může pomoci při její ochraně, nám poutavě přednášela doc. Alena Salašová z Ústavu plánování krajiny Mendelovy univerzity.

A pak už byl čas na večeri. Příjemné večerní posezení umocňovala „renesanční“ hudba skupiny Tempus, díky níž jsme na chvíli mohli okusit atmosféru středověkých hradních slavností.

Téměř celý pátek se nesl ve znamení motýlů, a tak i noční tečkou nemohlo být nic jiného než motýli. V tomto případě však šlo o motýly noční, tedy „můry“. Nemalé množství jich bylo přilákáno zářným světlem pana Uříčáře a stalo se středem zájmu zvědavých pozorovatelů.

FOTO: JAN MORAVEC

Kudlanka nábožná.

FOTO: JAN MORAVEC

Svět bujné vegetace i vyprahlých písčin
Sobotní ráno nás přivítalo jasnou oblohou. Hned po snídani se všichni vydali na exkurze po přírodních krásách Bílých Karpat. A bylo věru na co se dívat, i když v tuto dobu jsme již nemohli spatřit rozkvetlé orchideje, jejichž největším počtem ve střední Evropě se tato oblast pyšní. Všudypřítomné rozkvetlé ocúny však bělokarpatské louky neměně zkrášlily. Ale i vzácnější rostliny byly k vidění – třeba chrpa úzkoperá či rozrazil latnatý. Obdivovat bylo možné množství roztroušených dubů i místní odrůdy ovocných dřevin. Ti pozornější mohli zahlédnout v trávě třeba kudlanku nábožnou nebo nějaký jiný z mnoha vzácných druhů hmyzu, které tu žijí. Jelikož slunce hrálo stále vydatněji,

FOTO: MICHAELA MORAVCOVÁ

doslova jako na poušti se ocitli ti, kteří se vydali přes NPP Váté písky na Bzenecké cvičiště s rozsáhlými písčinami. Karavana návštěvníků tudy postupovala jen velmi pomalu, neboť pro důkladné pozorování všeho, co je tu k vidění, bylo lecky zapotřebí si i lehnout.

Ani milovníci památek nepřišli zkrátka. Kdo chtěl, mohl zavítat třeba do skanzenu ve Strážnici, navštívit strážnickou synagogu a židovský hřbitov. Ti, kteří se vydali na „velký okruh“ přes NPR Čertoryje, pro změnu viděli jeden z mála dochovaných větrných mlýnů holandského typu v Kuželově.

Po návratu z několikahodinového výslapu v parném slunci pak mnozí uvítali nedaleké koupaliště či bazén přímo v autokempu. A kdo měl ještě síly, mohl si zahrát třeba minigolf.

Večer patřil především těm, kdo mají rádi cimbálovou muziku (a podle počtu zaplněných židlí v „hledišti“ jich nebylo málo). Pod vedením Petra Galečky hráli a zpívali muzikanti až do pozdních hodin.

Vzhůru na rozhlednu

Kdo by se domníval, že nedělní dopoledne bude vyhrazeno pouze pro balení věcí a vyklízení pokojů, ten by se mýlil. Okolo desáté hodiny se dvě skupiny vydaly opět do terénu. Jedna zamířila vzhůru k rozhledně Travičná. Rozhledna byla sice vidět už z dálky, ale než se kdokoliv mohl těšit z výhledu, musel ujít pěkných pár kroků a na závěr vyšlapat 177 schodů. Cestu zpestřil zpěv průvodce, chuť zralých plodů dřínu nebo pohled na památnou oskerušu.

Druhá skupina odjela na nedalekou přírodní památku Žerotín prohlédnout si ukázkou luk zatravněných regionální směsí. Ani ona nebyla ochuzena o mohutnou oskerušu, jeden ze symbolů tohoto kraje (zase jinou, prý největší severně od Alp) a na rozloučenou jim zamával černý čáp.

Velké poděkování patří všem, kteří se podíleli na přípravě a organizaci letošního setkání. Tedy především členům základní organizace ČSOP Bílé Karpaty v čele s Ivanou Jongepierovou a Jitkou Říhovou a v neposlední řadě také členům kmene lesní moudrosti Huascarán, kteří se po celou dobu vzorně věnovali těm nejmenším, a pod jejichž vedením si děti vyzkoušely třeba rozdělávat oheň, střílet z luku, uzlovat i jezdit na koni.

Co dodat? Těšíme se zase za rok o prvním zářijovém víkendu na společné setkání. Třeba zrovna někde tam u vás. ☺

Autorka je pracovník Kanceláře ÚVŘ ČSOP. Kontakt – jirina.borecka@csop.cz

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

Ocún jesenní.

Stáže Leonardo da Vinci členové pozemkových spolků si vyměňovali zkušenosti v zahraničí

FOTO: JAROSLAV PODHORNÝ

FOTO: JIŘÍ ANTL

Pozemkové spolky nepůsobí jen v České republice a příroda, jak známo, nezná hranic, a tak není občas na škodu zjistit, jak některé věci dělají „u sousedů“.

TEXT STANISLAVA BARTOŠOVÁ

Českému svazu ochránců přírody se podařilo v letech 2009 až 2011 úspěšně zapojit do programu Leonardo da Vinci, a to projektem právě pro pozemkové spolky. Program Leonardo da Vinci, financovaný Evropskou unií, je zaměřen na celoživotní vzdělávání a výměnu zkušeností. Projekt se uskutečnil ve spolupráci s německou organizací Deutscher Verband für Landschaftspflege, ital-

skou Legambiente Lombardia a Xarxa de Custòdia del Territori z Katalánska. Tyto organizace působily jako hostitelé našich účastníků, připravily pro ně program a zajistili technickou stránku stáží.

Všechny naplánované stáže se nakonec podařilo uskutečnit víceméně v souladu s původním záměrem, a to i přes některé neplánované obtíže, z nichž největší se týká katalánské organizace, která kvůli finančním potížím způsobeným ekonomickou krizí a jejich takřka bezvýhradnou závislostí na vládních zdrojích musela své aktivity velmi omezit (jedna stáž byla díky vstřícnosti italských kolegů na poslední chvíli překloupena z Katalánska do Lombardie). V rámci projektu tak vycestovalo celkem 17 účastníků v sedmi různě velkých skupinách (od 1 do 5 účastníků), a to 7 do Itálie, 7 do Německa a 3 do Katalánska. Délka stáží byla v rozpětí jednoho až dvou týdnů.

FOTO: JAROSLAV PODHORNÝ

Postřehy ze stáží

Zeptali jsme se několika účastníků stáží, co jim tato zkušenost přinesla:

„Stáž mi dala především možnost nahlédnout do maximálně profesionalizované kuchyně Legambiente Lombardia – kupříkladu jejich styl vedení diskuse s občany, jejich přesné propracování celé akce, její moderování i ve velice ožehavých bodech je vskutku obdivuhodné.“

Dále pak maximálně lidský a vysoce individuální přístup k problémům, k lokalitám (každá lokalita má skupinu lidí, kteří jí žijí, zasvětili jí veškerý volný čas, skutečně musí bojovat za její další existenci – tohle funguje částečně i u nás, ale v příměstí Milana je situace opravdu maximálně vyhrocená, takže je celý tento proces čitelnější, jasněji viditelný).

I některé prvky managementu, zapojení větších firem do akcí v rámci „firemní odpovědnosti“ je stále u nás ještě nevyužívanou praxí, která má podle mého velký potenciál.

Ale hlavním zůstává osobní angažovanost lidí žijících v blízkosti lokality a tvoření mikrosociálně-krajinných sítí, které pak mohou fungovat jako záchranná síť větších celků a protiklad hrubé síly průmyslo-silničářsko-betonářským lobby. Při prvním pohledu sice tyto jednotlivé „akční skupiny“ mohou vypadat titěrně, ale získávají čím dál tím více příznivců, působí edukačně i jako alternativa pro trávení volného času mnohdy bezprizorných dětí a teenagerů, ale i jako sociální síť pro lidi, kteří mají pocit, že všechno, co znali v jejich okolí, požraly stavby, a mají alespoň nějaký bod, lokalitu, o kterou ještě mohou společně bojovat.“

(Berenika Políčková, Pozemkový spolek Severní Prácheňsko)

„Organizace Legambiente má daleko širší záběr činnosti než naše hnutí pozemkových spolků. Kromě ochrany biodiverzity – seznámili jsme se např. s ochranou populací rostlin ohrožených vyhnutím či záchranou populace želvy bahenní – je to např. agroturistika, vytváření přírodních enkláv v kulturní zemědělské krajině, podpora tradiční řemeslné výroby, vytváření oddechových přírodních parků s kulturním zázemím, ekologická výchova mládeže nebo kontrola znečištění velkých podalpských jezer. Organizátoři exkurzí nám poskytli možnost náhledu do všech těchto činností formou návštěv u jednotlivých poboček Legambiente.“

Velmi zajímavá byla exkurze na bývalých rýžovištích přeměněných na mokřad. Majitel pozemků se rozhodl, že uvolní část svých pozemků pro návrat přírody. Trvalým zatopením polí s pomocí introdukce mokřadních rostlin vytvořilo za deset let přírodní enklávu života v prostoru zemědělské krajiny.

Navštívili jsme také čtyři zemědělské usedlosti zabývající se agroturistikou. Návštěvy byly spojeny i s ochutnávkami tradiční italské kuchyně. Bylo to pro nás nečekaně zajímavé a přínosné. Na jednom agroturistickém centru jsme se setkali se skutečností, že nepatřilo jednomu vlastníku, ale podílníkům, kteří v objektu, na zelinářském poli i sadech společně hospodařili a svoje produkty prodávali.“

(Jaroslav Podhorný, Pozemkový spolek Prostějovsko)

FOTO: HANA KLEINOVÁ

FOTO: IVANA KRÍŽOVÁ

„Stáž byla velmi užitečná z hlediska získání informací o systému státní i nestátní ochrany přírody v Německu. Rovněž jsme získali informace o možnostech finančních příspěvků a dotací jak na celoněmecké úrovni, tak na úrovni jednotlivých států (Sasko, Bavorsko). Důležitá byla i výměna zkušeností v realizaci mezinárodních projektů. Podstatné bylo navázání kontaktů s konkrétními organizacemi i konkrétními lidmi pro možnou budoucí mezinárodní spolupráci.“

(Jiří Antl, Pozemkový spolek Čmelák)

„Důležitým rysem projektů bavorských organizací hodným pozornosti je spojení projektů s ekonomickým profitem. Ekonomická rozvaha a zaměření na samofinancování je součástí již plánování projektu. Pro dosažení samofinancování se přitom používají ekonomické nástroje známé i v České republice – regionální značka (Hesselberg) či BIO-kvalita (nebo eko-produkční ekvivalenty) výrobků (rybníky u Erlangenu, chov skotu a ovcí u Regensburgu).“

Dalším důležitým rysem je spojení pozemkospolkových projektů na lokalitách s komunitním životem místních obcí a vlastníků. Klasická ochrana lokalit šetrným hospodařením tak dostává další rozměr komunitní spolupráce (pečení chleba v peci v sadu ve Spielbergu, produkce ovocných moštů v Hesselbergu). Často se pak spojuje ochrana přírody s ochranou historie a „genia loci“ lokality – pomník v sadu ve Spielbergu, klášter Weltenburg, vojenské cvičiště Tenenlohe. Častá je spolupráce organizací se školami v blízkosti lokalit. Školy, resp. učitelé a žáci na lokalitách realizují různé projekty – školní naučné stezky (revitalizace řeky

Altmuhl) nebo výtvarné a kreativní činnosti (písčiny v Norimberku). Školy také pomáhají při vlastních managementových pracích.

Finanční zdroje, využívané organizacemi v Bavorsku, jsou obdobné jako v České republice. Často a kreativně jsou využívány fondy EU. Organizace vynakládají poměrně dost energie na získávání kofinancování z komunitních, vlastních a dalších zdrojů. Je zajímavé, že existují nadace, které se zaměřují právě na dofinancování projektů EU pro neziskové organizace. Státní zdroje pro přírodní lokality jsou v Bavorsku poměrně stabilní, ovšem postačují pouze na základní údržbu.“

(Martin Kludys, Pozemkový spolek pro přírodu a památky Podblanicka, stáž v Německu)

„V Katalánsku zabezpečuje neziskový sektor bezplatnou poradenskou službu pro farmáře, například pro ně zajišťuje v průběhu roku informace o dotačních titulech v zemědělství. Pomáhá též s distribucí zemědělských produktů a s PR, konkrétně s organizováním farmářských trhů pro celý region. Pro práci farmářů zabezpečuje neziskový sektor dobrovolníky z celého světa.“

(David Langar, Pozemkový spolek Ždánický les)

Možnost seznámit se se zahraničními zkušenostmi přímo v terénu a při osobním kontaktu je nenahraditelná. Mnohé problémy, které v zahraničí řeší, jsou podobné těm našim, v mnohém se můžeme navzájem inspirovat a poučit. Jak se podaří získané zkušenosti dále využít, ukáže čas.

Autorka je koordinátorkou zahraničních aktivit ČSOP. Kontakt – stanislava.bartosova@csop.cz

Stalo se ...

- 26.–29. dubna navštívili Českou republiku tři zástupci bavorské organizace *Deutscher Verband für Landschaftspflege (DVL)*. Cílem byla výměna zkušeností zejména na poli pozemkových spolků. Návštěva byla součástí dlouhodobé spolupráce – viz též např. str. 32.

FOTO: JAN MORÁVEČ

- Koncem května zaslal Český svaz ochránců přírody jako majitel pozemků na Opičáku oficiální námitku ke konceptu nového územního plánu Liberce. Tento plán totiž navrhuje vést přes okrajovou část Opičáku silniční komunikaci. V námitce ČSOP zdůraznil, že dotčený pozemek je součástí jedné z mála zelených ploch v této části Liberce, je pozemkem určeným k plnění funkcí lesa, součástí registrovaného významného krajinného prvku „Lesík u letiště“ a v neposlední řadě je součástí území, které bylo v letech 2006-2009 vykoupeno Českým svazem ochránců přírody z prostředků veřejné sbírky Místo pro přírodu jako „soukromá rezervace“, tedy území chráněné vlastnickými právy pro zachování ekologických i rekreačních funkcí této lokality. Narušení části lesního porostu je v přímém rozporu se všemi výše uvedenými funkcemi tohoto pozemku. Komunikaci plánovanou přes Opičák považuje ČSOP za zbytečnou – pro celkovou dopravní obslužnost Liberce nemá podstatnější význam a její hlavní funkci je pravděpodobně přivést další zákazníky komerční zóně Liberec Sever – tedy zájem nikoli veřejný, ale soukromý. ČSOP též důrazně připomněl, že cílem výkupu pozemků nebylo v žádném případě

- blokování výstavby této komunikace – územní plán platný v době, kdy k výkupu došlo, zde žádnou komunikaci nepředpokládá.
- Třetí ročník kampaně *Setkání s přírodou* proběhl ve dnech 10.–19. června 2011. I tentokrát pro zájemce z řad široké veřejnosti připravili členové ČSOP široké spektrum nabídek výletů a exkurzí v přírodě, byla jich rovná dvacítká. Návštěvníci se tak například setkali s pošumavskými i bělokarpatkými orchidejemi, v České Třebové si zkusili vyhledávání netopýrů pomocí snímače jejich signálů, zaposlouchali se do křiku poštolky v Prachovských skalách a prošli se v pralese na Žďársku. „Pro zhruba dvacítku zúčastněných byl největším překvapením akce nález trusu vydry, který dokazuje, že se vydra vyskytuje přímo ve městě Chrudim,“ zhodnotila jednu z akcí – procházku podle revitalizovaného náhonu za rybami a vážkami – její organizátorka Naďa Gutzerová.
- Pro mnoho milovníků přírody je již nedílnou součástí letních prázdnin účast na některém z *kosení cenných přírodních lokalit*. Vedle tradičních akcí s mnohaletou tradicí, jako je Kosení bělokarpatských luk ve Valašských Kloboukách (které vstoupilo již do čtvrté desítky), Kosení na Vysočině či Tábor Olešenka v Orlických horách, mohli letos zájemci vyrazit třeba i na Šumavu, na

Místo pro přírodu

Konečně se podařilo po mnoha peripetích vykoupit zbývající tři pozemky v „pravobřežní“ části Bělé. Dnes zde tedy ČSOP drží souvislou plochu o výměře 3,14 ha, na niž navazuje ještě téměř hektarový obecní pozemek, který má místní pozemkový spolek v pronájmu. Kromě toho se v uplynulém půlroce povedlo vykoupit i dalších 0,6 ha pozemků na Vlčím hrdle. Aktuálně je na kontu Místa pro přírodu 408 000 Kč, chystají se další výkupy na Ščúrnici, Vlčím hrdle a Lipínách. I nadále můžete Místo pro přírodu podpořit jakýmkoli darem na konto kampaně **9999922/0800**. Bližší informace naleznete na www.mistoproprirodu.cz a na stránkách kampaně na Facebooku.

bělokarpatské Kopaniny, na Vyšovsko či Pelhřimovsko...

- Ve spolupráci s Povodím Vltavy, a.s., proběhly další tři velké záchranné transfery škeblí a dalších vodních bezobratlých v souvislosti

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

- s nezbytnou manipulací s vodní hladinou. Nejprve to byla v květnu Vranská přehrada, poté koncem září současně Liběčický jez a tzv. Laterální kanál. Za pomoci desítek dobrovolníků, mimo jiné z místních škol či z firem Vodafone a Česká spořitelna, byly takto zachráněny desetitisíce velkých vodních mlžů včetně několika tisíc jedinců kriticky ohroženého velevruba malířského (nová, velmi početná populace této vzácné škeble byla překvapivě objevena přímo na plázech kempů ve Vraném nad Vltavou).
- Český svaz ochránců přírody zaslal připomínky k návrhu novely zákona o ochraně zemědělského půdního fondu (ZPF). Rozporoval zejména pasáž týkající se povinnosti vlastníků pozemků užívat je nebo udržovat tak, aby „nedocházelo samovolně ke změně charakteristiky druhu pozemku na charakteristiku druhu pozemku nenáležícího do zemědělského půdního fondu“ (což fakticky znamená nařízení důsledně likvidovat veškeré samovolně vzniklé mokřady či skupiny náletové zeleně na zemědělské půdě, přičemž tato místa mají mnohdy vysokou biologickou hodnotu; jeví se jako naprosto absurdní, když stát na jedné straně dotacemi podporuje zalesňování či obnovu mokřadů – mnohdy i na zemědělské půdě – a na druhé straně chce vlastníky za umožnění samovolného vzniku takovýchto biotopů sankcionovat). Dále upozornil na fakt, že paragraf, snažící se pochopitelně a správně o omezení záboru ZPF ve volné krajině různými developerskými a obdobnými projekty, zcela opomíjí možnost odejmutí pozemků ze ZPF z důvodu ochrany přírody (budování územního systému ekologické stability, realizace revitalizačních opatření, nutnost zajištění specifického nezemědělského managementu pro

- zachování výskytu vzácných druhů...), kdy uplatňování některých zde stanovených zásad je nesmyslné. Vyjádřil též nesouhlas s vyjmutím veškerých pozemků v zastavěném území z nutnosti udělení souhlasu státního orgánu s odnětím půdy ze ZPF, což považuje za jdoucí proti smyslu celé novely.
- Český svaz ochránců přírody připomínkoval návrh nového seznamu zvláště chráněných druhů. Seznam, jehož první verzi vypracovala AOPK ČR spolu se širokým kolektivem odborníků, by měl nahradit stávající seznam zvláště chráněných druhů, který je uveden v přílohách 2 a 3 vyhlášky 395/1992. Navržený seznam mnohem lépe zohledňuje stav ohrožených populací druhů než seznam stávající. Přesto se k němu sešlo od více jak dvaceti odborníků ČSOP několik stovek většinou velmi dobře odůvodněných připomínek.

FOTO: ZŠ VSETÍN

- Do 19. ročníku mezinárodní kampaně *Uklidíme svět!* (Clean Up the World) se v roce 2011 zapojilo celkem 208 organizací (ZO ČSOP a jiné NNO, základní a mateřské školy, domovy dětí a mládeže...). „Svět“ v České republice uklízelo rekordních 17 500 dobrovolníků, z toho 14 500 dětí. Příroda je díky nim čistší o 160 tun odpadu, z toho 30 % se podařilo vytrítit. Dobrovolníci čistili chráněná území, vodní toky, příkopy podél cest, parky... Děkujeme všem, kteří se do této kampaně zapojili. Naše poděkování patří také generálnímu partnerovi této akce – Nadačnímu fondu Veolia.
- Předseda ČSOP Libor Ambrozek zaslal představitelům parlamentu, vlády, krajů a parlamentních politických stran *otevřený dopis ohledně situace národního parku Šumava*. V něm se mimo jiné uvádí: „V důsledku nepochopení principů národního parku probíhají již řadu let vyhrcované spory odborníků i laiků, zda aktivně zasahovat či nezasahovat proti kůrovci. Šumava je konfrontována s neustálými změnami přístupů k ochraně přírody, které jsou bohužel více ovlivněny politickým zadáním než výsledky odborného poznání a diskuse. Několikrát změněný přístup MŽP a chybné

- manažerské kroky současného vedení národního parku celou situaci vyhroutil, vedly k odchodu uznávaných odborníků do tzv. stínové vědecké rady a zapříčinily skutečnost, že dnes stojí u stromů dva naprosto znepřáteléné tábory občanů přesvědčených, že právo je na jejich straně... Dlouhotrvající a nyní tak vyhrcovaný šumavský konflikt silně zpochybňuje akt vzniku parku, který se udál před dvaceti lety. Evidentně byla tehdejší lokální i celonárodní diskuse o uplatňování obvyklých přístupů v národních parcích v podmínkách Šumavy nedostatečná. Část veřejnosti zjevně není připravena přijmout realizaci principů národního parku na Šumavě. Proto jsme přesvědčeni, že musí co nejdříve proběhnout diskuse nová. Národní parky vznikají především na základě společenské objednávky. Tu je třeba uzavřít po fundované a otevřené diskusi. Nejhorší možné řešení je podřízovat péči o národní park momentálním náladám a přesvědčení toho, kdo ho v té které době vede... Je nejvyšší čas pokusit se najít větší shodu na tom, jakou si přejeme Šumavu mít. Dovolujeme si Vás touto cestou požádat, abyste pro tuto diskusi vytvořili podmínky a zároveň se zasadili, aby do doby, než tato diskuse proběhne, nedocházelo v národním parku Šumava k rozhodnutím, jež způsobí nevratné změny. Naši snahou samozřejmě bude do této diskuse přinést dostatek argumentů, proč by Šumava národním parkem v pojetí, jak ho vnímá naše i světová veřejnost, měla zůstat.“ K situaci v národním parku se vyjádřila i Čestná rada ČSOP.
- Během léta došlo k zásadní změně v *Národní síti záchranných stanic*. ZOO Brno ukončila k 30. červnu 2011 provozování záchranné stanice pro volně žijící živočichy. Bohužel se jí nepodařilo najít místo mimo areál zoologické zahrady, kde by záchranná stanice mohla být umístěna, v souladu s podmínkami vyhlášky 114/2010 Sb. o ochraně handicapovaných zvířat při chovu. ZOO Brno zabezpečovala komplexní péči o zraněné či jinak handicapované volně žijící živočichy na území čtrnácti obcí s rozšířenou působností. Dočasně byla situace vyřešena rozdělením si území sousedními záchrannými stanicemi, jedná se o zapojení některé z místních stanic do Národní sítě. Aktuální informace a působnosti jednotlivých stanic najdete na www.zvirevnouzi.cz.
- *Setkání dárců kampaně Místo pro přírodu* proběhlo 22. října v Jinošovském údolí u Vlašimi. Kromě vlastního Jinošovského údolí se soustavou rybníků, postupně se

FOTO: JAN MORÁVEČ

vynořujícího z dopoledních mlh, měli zájemci možnost navštívit i nedaleký Blaník. Setkání dárců druhé veřejné sbírky ČSOP – *Zvíře v nouzi* – se uskutečnilo o tři týdny později v nově zrekonstruované záchranné stanici Pasička. Obě setkání se setkala již tradičně s velkým zájmem dárců.

- Významné místo v rámci třináctileté spolupráce ČSOP a Lesů České republiky, s.p., zaujímá *podpora záchranných stanic pro handicapované živočichy*, sdružených v Národní síti záchranných stanic. V posledních letech LČR podporují budování nových zařízení stanic Národní sítě ročně celkem 1 milionem Kč. V letošním roce byly takto podpořeny dostavby a úpravy léčebných voliér či dalších nezbytných prostor mimo jiné ve stanicích v Pátku, ve Spáleném Poříčí, v Makově, v Jaroměři či v Buchlovicích, a také spolufinancování projektů na komplexní rekonstrukce stanic v Pasičce, Vlašimi a Pavlově.

FOTO: JAN MORÁVEČ

- V rámci programu *Blíž přírodě* bylo během konce léta a podzimu představeno šest nových lokalit – rekonstrukce bezbariérové naučné stezky Na cvičišti u Valašského Meziříčí, zpřístupnění Střelenské louky na Teplicku, naučná stezka Capartické louky v Českém lese, vyhlídka na Chlumské hoře u Manětína, informační panely na Panské skále u Habrovan nedaleko Brna a naučná stezka Vřesina na Hlučínsku. Do konce roku se připravuje ještě otevření naučné stezky na bývalém vojenském cvičišti Cech Sv. Víta nedaleko Mariánských Lázní a ornitologické pozorovatelný na Hostivických rybnících nedaleko Prahy.

Stane se ...

Živá zahrada

Zimní kolo Živé zahrady se koná 23.-26. 12. 2011 (školy 19.-23. 12.), jarní kolo pak 25.-27. 5. 2012 (školy 21.-25. 5.). Bližší informace včetně formuláře hlášení naleznete na www.zivazahrada.cz (hlášenku zimního kola i vřítou uprostřed tohoto časopisu).

Sněm ČSOP

Sněm Českého svazu ochránců přírody se sejde 24.-25. 3. 2012. Všechny ZO budou informovány o podrobnostech.

Setkání s přírodou

Čtvrtý ročník Setkání s přírodou proběhne ve dnech 8.-17. června 2012. Čtenáře tohoto časopisu je vhodné asi spíše než k účasti vyzvat k pořádání těchto akcí, neb nesporně mají ve svém okolí co zajímavého ukázat. Příhlášku vaší akce i další informace (a následně i přehled konaných akcí, pokud byste přeci jen dali přednost roli účastníka) najdete na www.setkanisprirodou.cz.

ČSOP vydal ...

ČSOP Děčínsko

(kuntelibor@volny.cz, 603 859 653)

- **Noční život** – komiksový příběh ze života netopýrů

ČSOP Podorlicko

(ulula@seznam.cz, 603 990 965)

- **Semanín** – Semanínská naučná stezka ČSOP – stručný průvodce naučnou stezkou

ČSOP Valašské Meziříčí

(valmez@ochranci.cz, 571 621 602)

- **Valašskomeziříčské starožitnosti 2 (J. Kramář)** – publikace o zajímavých osobnostech a místech Valašského Meziříčí

ČSOP Veronica

(veronica@veronica.cz, 542 422 750)

- **Co přinesly modelové projekty v Hostětíně? (J. Uhlířová)** – analýza modelových projektů udržitelného rozvoje (http://www.veronica.cz/dokumenty/co_přinesly_projekty_v_hostetine_2010.pdf)

Národní přírodní rezervace Úhošť, Národní přírodní rezervace Čerchovské hvozdy, Národní přírodní rezervace Lovoš – edice informačních brožur o jednotlivých maloplošných zvláště chráněných územích, vydávaná jako příloha časopisu Veronica

Regionální sdružení ČSOP Iris

(iris@iris.cz, 582 338 278)

- **Památne stromy Prostějovska** – obsáhla brožura představující textem i fotografií památne stromy prostějovského okresu
- **Botanická zahrada a arboretum Prostějov** – mapa a stručný popis botanické zahrady
- **Naučná stezka Mokroš; Průvodce naučnou stezkou Biokoridorem Hloučela; Přírodní park Velký Kosíř** – série letáků o naučných stezkách Prostějovska

ÚVR ČSOP (info@csop.cz, 222 516 115)

- **Střelenská louka** – další ze série „miniprůvodců“ po lokalitách vykoupených v rámci kampaně Místo pro přírodu

(v přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny)

NADAČNÍ FOND VEOLIA

je generálním partnerem projektu

UKLIĎME SVĚT!

Za Jaroslavem Jarošem (* 1930 † 2011)

5. října 2011 jsme se ve Valašských Kloboukách rozloučili s Jaroslavem Jarošem, zakládajícím členem ZO ČSOP KOSENKA. Pro svůj vztah k trampingu byl u nás také známý jako kamarád Kolečko, všichni jsme mu přátelsky říkali Jarošu. Byl člověkem jasného životního názoru, který vycházel z hluboké úcty k přírodě, kamarádství a práce pro společenství lidí. Velmi děkujeme Jaroslavu Jarošovi za to, že ve společnosti, ve své rodině, mezi kamarády klobouckých trampských osad a později pak mezi ochránci přírody a krajiny trvale zanechal nesmazatelné stopy úcty a pomoci přírodě.

Vycházel ze svého odborného lesnického vzdělání, ale také hluboké znalosti historie, terénu a obyvatel ve Valašských Kloboukách i okolí. Byl inspirátorem a stál u zrodu zdejší první organizace občanské ochrany přírody, Základní skupiny TISu – Svazu pro ochranu přírody a krajiny ve Valašských Kloboukách v roce 1975. Činnost této organizace byla minulým režimem nedobrovolně ukončena. Přesto byl Jaroš v roce 1980 zakládajícím členem i pokračující organizace – Českého svazu ochránců přírody KOSENKA. Patřil mezi nejobětavější a nejzkušenější členy. Od něj jsme se učili organizačním dovednostem, jak pečlivě dokumentovat přírodu, vlastní činností, i jak řídit občanskou organizaci. Jaroslav Jaroš má významný podíl na vytvoření sítě chráněných území Valašskokloboucka po vzniku CHKO Bílé Karpaty v roce 1980. Vždy velmi podporoval úsilí udržet zdejší chráněná území v jejich kráse a bohatství přírody s člověkem, bez něhož by dnes tato území ve své podobě a druhovém bohatství už neexistovala. Pokud mu zdraví dovoľovalo, zúčastňoval se všech

terénních akcí. Vzpomínáme na poslední setkání s ním v přírodě při 30. výročí Českého svazu ochránců přírody a při založení naší nestátní přírodní rezervace Stráž v roce 2009. Byl šťastný v kruhu přátel, kamarádů i rodinných členů, kteří v lásce k přírodě jdou v jeho stopách. Za svoji mimořádně významnou práci byl naší organizací jmenován zasloužilým členem a na národní úrovni byl oceněn vyznamenáním Českého svazu ochránců přírody Příroda děkuje.

Pro to vše a mnohé další si Jaroslava Jaroše v místní i regionální historii ochrany přírody a krajiny trvale vážíme. Tato historie zde dále žije, bude dále klobouckými kamarády i ochránáři připomínána. Žije v přírodě i v našich srdcích, ve všech, kteří jsme těmito místy společně s Jarošem prošli a dále procházíme. Jeho život pro nás zůstává trvalou součástí výzvy, kterou pro nás přinesl se založením našeho společenství s mottem a posláním Poznej a Chraň!

Miroslav Budulínek Janík,
ZO ČSOP KOSENKA

Nadace České spořitelny,
generální partner
Národní sítě stanic pro
handicapované živočichy

ZVÍŘE
v nouzi

Činnost záchranných stanic pro handicapované živočichy můžete podpořit darem na konto č. 33553322/0800.

Děkujeme Vám! www.zvirevnouzi.cz

generální partner kampaně

NADACE
ČESKÉ SPOŘITELNY

Blíž přírodě

Pojďte s námi na výlet
www.blizprirode.cz

Na desítkách míst v ČR jsme se podíleli na otevření nových přírodně cenných naučných stezek ■ Přispíváme k obnově původních ekosystémů na rašeliništích Cínovecký hřbet, Velké tetřeví tokaniště a rašeliniště U jezera ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody a životního prostředí ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách s DAPHNE ČR.